

Dr. Wiegand
Helmut
FLEISCHER

Evoluția macroeconomică a economiei globale

în perioada 2020–2026
și perspective până în anul 2030

*Macroeconomic evolution of the global economy
in the period 2020–2026 and prospects until 2030*

2

dr. Eduard STOICA

România între fibră optică și birocrăție

Paradoxul digitalizării naționale

*Romania Between Fibre Optics and Bureaucracy.
The Paradox of National Digitalisation*

Dr. Andreea
BOGOSLOV

Avem infrastructură, fonduri europene și ambiții de inteligență
artificială, dar administrația și economia încă se luptă cu fragmentarea
instituțională, competențele digitale reduse și reflexele hârtiei.

11,12

Alexiu TATU

Eroi sibieni români, participanți la primul Război Mondial

Angrenarea românilor ardeleni în primul război mondial a
generat în iulie 1915 ideea Asociației ASTRA de a realiza un
recensământ al contribuției umane și materiale, care să
fie o dovadă evidentă pentru Curtea de la Viena, pentru
obținerea de drepturi.

13

Evenimentele lunii iulie în Istorie

10

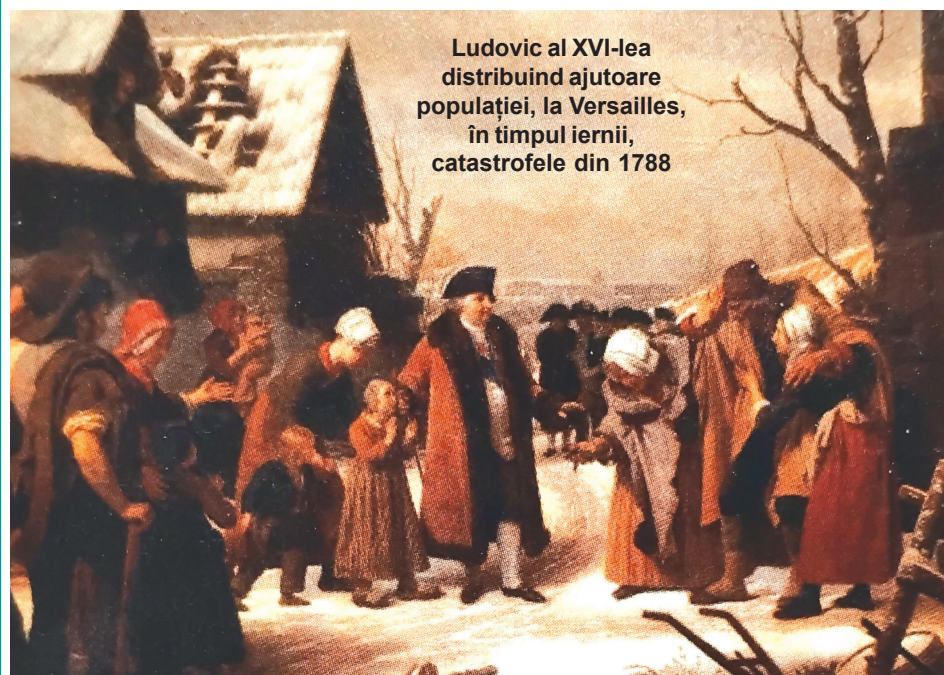
Istorie economică

Dan POPESCU

Iarna: grozăviile înghețurilor

- „cutremure” economice, sociale, militare -
- ambiții, exasperări și reactivități -

Ludovic al XVI-lea
distribuind ajutoare
populației, la Versailles,
în timpul iernii,
catastrofele din 1788

*Winter: the horrors of frost (economic, social, military "earthquakes";
ambitions, exasperations and reactivity)*

„Școala trebuie să te învețe să fii propriul tău dascăl,
cel mai bun și cel mai aspru”.

4,5,6,7,10

Virgil NICULA

Expediție onorantă în județul Sibiu,

a Asociației Jurnaliștilor și Scriitorilor
de Turism din România (A.J.T.R.)

*The route followed by the AJTR delegation traced the footsteps of the great personalities
who contributed to the achievement of the national unity of all Romanians.*

3,8,9

Dorel MORÂNDĂU

Evaluarea riscurilor din lumea reală

Starea de spirit
a populației

8

Wiegand Helmut FLEISCHER

urmăre din pagina 1

Rezumat

Perioada 2020–2026 a fost marcată de o volatilitate macroeconomică fără precedent, generată de pandemia COVID19, presiunile inflaționiste, tensiunile geopolitice și transformările structurale din domeniul tehnologiei și energiei. Articolul analizează evoluția economiei mondiale în acest interval și oferă o evaluare prospectivă a tendințelor până în 2030. Rezultatele evidențiază caracterul inegal al redresării post-pandemice, persistența inflației, divergențele dintre economiile avansate și cele emergente, precum și rolul crescând al tranziției energetice și al inovației tehnologice. Concluzia generală este că economia globală se îndreaptă spre o perioadă de creștere moderată, dar dependentă de capacitatea statelor de a gestiona datoria, de a stimula productivitatea și de a menține stabilitatea geopolitică.

1. Introducere

Economia mondială a traversat între 2020 și 2026 una dintre cele mai complexe perioade din ultimele decenii. Pandemia COVID19 a generat o recesiune globală profundă, urmată de o redresare inegală, marcată de inflație persistentă, perturbări ale lanțurilor de aprovizionare și tensiuni geopolitice. În acest context, analiza evoluțiilor macroeconomice și a perspectivelor până în 2030 devine esențială pentru înțelegerea direcției economiei globale.

2. Evoluții macroeconomice 2020–2026

2.1. Șocul pandemic (2020–2021)

Recesiunea globală din anul 2020 a fost rezultatul suprapunerii unor șocuri simultane de ofertă și cerere, generate de restricțiile sanitare, întreruperea fluxurilor comerciale și reducerea abruptă a activității economice. Intervențiile fiscale și monetare de amploare au contribuit la stabilizarea piețelor

financiare, însă au determinat, totodată, o creștere semnificativă a datoriei publice. Redresarea din 2021 a fost robustă, dar neuniformă, reflectând diferențe importante în capacitatea instituțională, structura economică și spațiul fiscal al statelor.

2.2. Inflația și ajustarea postpandemică (2022–2023)

Redeschiderea economiilor a determinat o revenire rapidă a cererii agregate, în timp ce oferta a rămas constrânsă de blocaje logistice, costuri energetice ridicate și tensiuni pe piața muncii. În acest context, inflația globală s-a accelerat semnificativ, obligând băncile centrale să adopte o conduită monetară restrictivă. Această ajustare a contribuit la temperarea presiunilor inflaționiste, dar a redus ritmul creșterii economice.

2.3. Presiuni geopolitice și energetice (2024–2026)

În intervalul 2024–2026, volatilitatea piețelor energetice, accentuată de conflicte regionale și de fragmentarea relațiilor comerciale,

a menținut presiuni inflaționiste persistente și a complicat deciziile de politică monetară. Creșterea economică globală a încetinit spre aproximativ 2,5% în 2026, în timp ce economiile emergente s-au confruntat cu o dinamică mai redusă a venitului pe cap de locuitor și cu constrângeri financiare tot mai pronunțate.

3. Factori structurali determinanți

3.1. Datoria publică și sustenabilitatea fiscală

Majorarea rapidă a datoriei publice și private constituie una dintre principalele vulnerabilități macroeconomice ale perioadei analizate. Riscul este deosebit de relevant pentru economiile emergente, unde creșterea costurilor de finanțare limitează capacitatea autorităților de a susține investițiile publice și programele de stabilizare economică.

3.2. Transformarea tehnologică

Inteligența artificială, automa-

tizarea și digitalizarea reprezintă vectori esențiali ai creșterii productivității pe termen mediu și lung. Difuzarea acestor tehnologii este susceptibilă să reconfigureze piețele muncii, să modifice structura lanțurilor globale de valoare și să creeze noi surse de competitivitate economică.

3.3. Tranziția energetică

Tranziția către surse de energie cu emisii reduse de carbon a avansat, însă ritmul acesteia rămâne inegal între regiuni. Vulnerabilitățile lanțurilor de aprovizionare cu energie au evidențiat necesitatea diversificării surselor, accelerării investițiilor în energie regenerabilă și consolidării securității energetice.

4. Perspective 2027–2030

4.1. Perspective pe termen scurt (2027–2028)

Pentru perioada 2027–2028 se anticipează o consolidare graduală a creșterii economice, susținută de temperarea inflației, normalizarea

condițiilor monetare și stabilizarea lanțurilor globale de aprovizionare. Totuși, menținerea unor riscuri geopolitice ridicate poate limita ritmul redresării și poate amplifica volatilitatea piețelor energetice.

4.2. Perspective pe termen mediu (2028–2030)

Proiecțiile pe termen mediu indică următoarele tendințe probabile:

- creștere globală stabilizată între 2,5–3%;
- inflație convergentă spre 2–3%;
- rol dominant al economiilor emergente în dinamica globală;
- creștere moderată, dar stabilă, în economiile avansate.

4.3. Oportunități și riscuri Oportunități:

- adoptarea accelerată a tehnologiilor AI;
 - investiții în energie verde;
 - integrare economică regională.
- Riscuri:**
- escaladarea conflictelor geopolitice;
 - volatilitatea prețurilor la energie;
 - crize ale datoriei în economiile emergente;
 - fragmentarea comerțului global.

Concluzii

Perioada 2020–2026 a reprezentat un interval de transformări profunde pentru economia globală.

Deși redresarea postpandemică a fost însoțită de volatilitate ridicată, perspectivele până în 2030 sugerează o stabilizare graduală a creșterii economice și a inflației. Evoluția favorabilă a economiei mondiale va depinde, în mod esențial, de capacitatea statelor de a gestiona dezechilibrele fiscale, de a valorifica inovația tehnologică și de a menține un cadru geopolitic relativ stabil.

Virgil NICULA

urmare din pagina 1

It included the localities of Cârțișoara (the Badea Cârțan Village Museum), Cârța (the Cistercian Monastery), and the town of Avrig (with visits to the Town Museum, the bust of Gheorghe Lazăr, and the gardens of Brukenthal Palace, followed by the "Brambura" Leisure Park in the Avrig Valley). The itinerary also included Porumbacu de Sus (the "La Bradul Înalt" guesthouse), Sibiu (the ASTRA Museum and the historic city centre), Rășinari (the Octavian Goga Memorial House and Emil Cioran's Birthplace), and Cisnădioara (the Apfelhaus Guesthouse).

The route followed by the AJTR delegation traced the footsteps of the great personalities who contributed to the achievement of the national unity of all Romanians. It included the localities of Cârțișoara (the Badea Cârțan Village Museum), Cârța (the Cistercian Monastery), and the town of Avrig (with visits to the Town Museum, the bust of Gheorghe Lazăr, and the gardens of Brukenthal Palace, followed by the "Brambura" Leisure Park in the Avrig Valley). The itinerary also included Porumbacu de Sus (the "La Bradul Înalt" guesthouse), Sibiu (the ASTRA Museum and the historic city centre), Rășinari (the Octavian Goga Memorial House and Emil Cioran's Birthplace), and Cisnădioara (the Apfelhaus Guesthouse).

În perioada 14-17 mai, Filiala A.J.T.R. Sibiu condusă de scriitorul și editorul Laurențiu Constantinescu a organizat cu sprijinul membrilor organizației o minixpediție de redescoperire a dezvoltării turistice, în sudul județului Sibiu. Din conducerea asociației naționale au dorit să fie prezenți președintele Mihai Ogrinji (revista „România Pitorească”), vicepreședintele Nicolae Lupu (prof. univ. dr. ASE București), publicistul Valentin Protopopescu (Radio România Cultural), jurnalistul Cristian-Alexandru Cătană (redactor șef al Revistei „Vacanțe la țară”), fotoreporterii - Constantin Duma și Constantin Dina, precum și alți reprezentanți, jurnaliști ce activează în presa scrisă, on-line sau audio-tv. Asociația Jurnaliștilor și Scriitorilor de Turism din România - AJTR se numără printre cele mai vechi asociații profesionale din țara noastră, ea fiind înființată în urmă cu mai bine de jumătate de veac. Înainte de 1990, Asociația purta numele de ARJET, de la Fédération Internationale des Journalistes et Ecrivains du Tourisme (World Federation of Travel Journalists & Writers). și înainte de 1990, și după, ARJET-AJTR a făcut parte din FIJET, inclusiv din board-ul acestei Federații, prezentă pe care și-a întrerupt-o în anul 1998. AJTR are peste 100 de membri, jurnaliști care lucrează la ziare, posturi de radio și televiziune, reviste, scriitori de turism, cadre universitare, editori, artiști fotografi s.a., din țară, ca și din Basarabia.

Din cadrul filialei A.J.T.R. Sibiu

mai fac parte Ioan Cosmescu, Simona Spânu, Marius Halmaghi, Cosmin Tileagă și subsemnatul. Acest tip de expediții se orga-

nizează periodic, pentru identificarea experiențelor, proiectelor și identităților locale. După Gala anuală a Premiilor A.J.T.R., -

organizată în 15 ianuarie a.c., de Ziua Culturii Naționale -, această primă expediție și-a propus o serie de obiective, discuțiile cu actorii din turismul local plecând de la situația actuală și problemele cu care se confruntă sectorul turistic și investitori locali, în actualul context economic național și mondial. În condițiile în care sectorul turistic românesc cunoaște o evoluție dezechilibrată (cu un declin moderat al mobilității turistice și o reconfigurare a comportamentului de consum în turism), județul Sibiu se pregătește de aniversarea a două decenii de la organizarea celei mai mari manifestări postdecembriste - Sibiu Capitală Culturală Europeană 2007.

"Sibiu - Regiune gastronomică europeană - 2019" este al doilea titlu important pentru municipiul Sibiu și pentru județul Sibiu, care a primit în anul 2009 și un *Măr de Aur* (*Pomme d'Or*), acordat de către Federația Internațională a Jurnaliștilor și Scriitorilor de Turism (FIJET) pentru ospitalitatea locuitorilor din Marghineasa Sibiului și Premiul *Eden* ca destinație de excelență pentru aceeași micro-regiune în 2015. Imaginea creată asupra Sibiului, experiențele anterioare, atitudinea prietenoasă a rezidenților, recunoscută și prin acordarea titlurilor menționate mai sus, schimbul de experiențe, varietatea gastronomică și atributele de diversitate și caracteristicile destinației, cum ar fi proximitatea, sunt alți factori de atracție.

Primul obiectiv turistic din itinerar l-a constituit Cabana Bălea Lac, unitate etalon a turismului montan din România, unde familia Regine și Gunther Klingeis, proprietarii locației, au depănat amintiri legate de istoricul zonei și al cabanei, într-o atmosferă deosebită. Lacul glaciatic Bălea este situat la o altitudine de 2034 m, în Munții Făgăraș, pe teritoriul județului Sibiu. În anul 1932 lacul Bălea și o suprafață de circa 4,7 ha din jur, au fost declarate rezervație naturală. Cea mai veche atestare a unei ascensiuni în acest masiv a fost consemnată de către doctorul G. Lindner în jurul anului 1700, în regiunea Bălea-Valea Doamnei. Înainte de anul 1750 o nouă mențiune precizează prezența în zonă a căpitanului Jacob Zultner, cu scopuri geografice și legate de trasarea graniței. Un rol important în promovarea turismului l-a avut în această zonă Societatea Carpatină a Transilvaniei (SKV) - Siebenbürgischer Karpatenverein - înființată la Sibiu în anul 1880. SKV a construit mai multe drumuri de acces în munte, a efectuat un număr important de marcaje și a organizat numeroase ascensiuni de vară și iarnă, multe dintre ele în premieră. Prima cabană Bălea Lac a fost ridicată în anul 1904 de către Asociația SKV. În perioada 1948-1949 s-au reluat lucrările pentru refacerea cabanei, noua construcție fiind inaugurată în data de 27 noiembrie 1949. Între anii 1970-1974 a fost construită Șoseaua Transfăgărășanul, iar un an mai târziu, pentru facilitarea accesului la cabană și la traseele de creastă, s-a amenajat linia de telecabină. În anul 1995 un puternic incendiu a distrus cabana în totalitate,

reconstrucția actualei cabane începând după cinci ani în anul 2000. În anul 2006 a fost construit în apropierea lacului Bălea primul hotel de gheață din Europa de Est în forma unui iglu de 16 locuri, și, ulterior, biserica de gheață, proiectele fiind reeditate ulterior în funcție de condițiile climatice. Lângă lac se află și cabana Paltinul, fosta cabană de vânătoare a lui Nicolae Ceaușescu. Astăzi o unitate de cazare modernă, cabana a păstrat intact dormitorul dictatorului, în care se pot odihni astăzi nostalgicii Epocii de Aur. S-au păstrat partea de la intrare, lambriurile de lemn, parchetul, mocheta, lampa, scrinul, masa, tot mobilierul din dormitor, dar și masa la care Ceaușescu și apropiații lui jucau șepciță. Apartamentul dictatorului a găzduit de-a lungul timpului numeroase personalități, printre cei care i-au trecut pragul numărându-se ambasadori, miniștri, actori sau artiști de renume.

Traseul urmat de echipa AJTR a fost pe urmele marilor personalități care au contribuit la făurirea unității naționale a tuturor românilor, cuprinzând localitățile Cârțișoara (Muzeul sătesc Badea Cârțan), Cârța (Mănăstirea cisterciană), orașul Avrig (cu vizitarea Muzeului orașului, bustul lui Gheorghe Lazăr și a grădinii Palatului Brukenthal, iar apoi a Parcului de Agrement „Brambura” de pe Valea Avrigului), Porumbacu de Sus (pensiunea „La Bradul Înalt”), Sibiu (Muzeul Astra și centrul vechi), Rășinari (Casa memorială „Octavian Goga”, Casa natală a lui Emil Cioran) și Cisnădioara (Pensiunea Apfelhaus). După aventura de la Bălea Lac, delegația a poposit la Cârțișoara, sat pitoresc încărcat de legende frumoase, care pe vremuri se numea Cârța Română, atestat documentar în 1322, sub denumirea *Kerch Olacorum*. Grupul a fost întâmpinat de primarul comunei Cârțișoara, - Sorin Cîrțan, un nume predestinat. Cel mai cunoscut personaj al comunei este vestitul Badea Cârțan, țărânul care a făcut numele comunei cunoscut în toată Europa. La sfârșitul anilor 1900, toată presa europeană scria despre ciobanul care a plecat din comuna natală, pe jos, în 1896, în costum popular și opinci, a trecut munții în Țara Românească și a mers 20 de zile până la Viena și 23 de zile, apoi până la Roma, pentru a vedea cu ochii lui Columna lui Traian, după trei perechi de opinci rupte. Gheorghe Cârțan, născut pe 24 ianuarie 1849, a intrat în istorie pentru că a luptat toată viața pentru unirea românilor din Transilvania cu cei din Vechiul Regat și pentru promovarea cărților de limbă română într-o Transilvanie care făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. Singura sa moștenire după moartea tatălui a fost o turmă de 40 de oi. Începând cu anul 1968, în centrul comunei, un mic muzeu îi poartă numele, clădirea fiind renovată în 2003. Ghizii prezintă în general multe povestioare despre Badea Cârțan, cum a adormit lângă Columna lui Traian iar a doua zi ziaarele vremii au titrat „A coborât un dac de pe columnă... cu plete, cu cămașă și cușmă, cu ȋfari și cu opinci”. I s-a publicat fotografia, i s-au luat interviuri. "Badea Cârțan

continuare în pagina 8

Dan POPESCU

urmare din pagina 1

Iernile foarte friguroase pot marca - și chiar marchează - puternic economia. Procurarea combustibilului de un fel sau altul devine mai dificilă, extracția și prelucrarea acestuia de asemenea, circuitele economice se pot întrerupe sau anula, transporturile funcționează greu, cu pauze prelungite în caz de zăpadă abundentă sau ger, liniaritatea circuit economic - materie primă se strică. și câte și mai câte. Nu doar în agricultură, dar și în industrie, transporturi, comerț, social, se vădesc dereglări dintre cele mai grave. Deși am avansat uluitor în procesul dezvoltării, iar Inteligența artificială deschide noi și fantastice perspective - desigur, cercetarea pe care noi o neglijăm este imperativă -, chestiunile amintite generate de iernile foarte friguroase rămân și chiar se amplifică. Chiar dacă mai gândim în viitor, trăim în prezent. Defecțiuni informatice pe circuit pot compromite activitatea unor sectoare economice complexe sau, în cazul cel mai rău, pot paraliza economia, societatea. De aceea este deosebit de important cum ne pregătim economic și tehnic pentru iarnă - primăvara, vara și toamna ridică considerabil mai puține astfel de chestiuni, desigur, cu excepția ploilor o bună perioadă neîntrerupte, a inundațiilor, a căldurilor toride, a unor alte catastrofe naturale din aceeași gamă... Iarna rămâne, deci, un punct de rezistență, de încercare deseori deosebit de dură...

1. ...Desigur, nimeni nu a descoperit acum „coada la prună”. De secole și secole, cam de când economia a început să fie înregistrată ca atare, astfel de chestiuni au preocupat pe decidenți, de la regi și șefi de stat, la miniștri, demnitari, militari, manageri, întreprinzători, lucrători, oamenii simpli chiar de multe ori cu o înțelepciune mult mai vădită și mai activă decât a marilor bonzi. Aceștia oameni simpli se gândeau, la propria familie, la copii și bătrâni, dar nu de puține ori și la faptul că puteau rămâne fără pâine. Și s-a pus, deloc arareori, întrebarea: ce ne facem în caz de nenorocire? Și, mai mult sau mai puțin primitiv, după posibilitățile fiecăruia și ale societății respective, receptate sau nu de „șefi”, s-au dat răspunsuri mai mult sau mai puțin adecvate. De multe ori, marile frământări, ridicări sociale, revendicări, victorii sau înfrângeri în războaie, s-au petrecut tocmai după ierni teribile de geroase, ce au amplificat nu doar lipsa de alimente, foametea, o anume paralizie socială, ci și lehamitea, neasumarea riscurilor în luptă în orice condiții, imobilismul de un fel sau altul. Nu doar boala te paralizază, ci și frigul. La noi, de exemplu, ridicări sociale cu armata care a tras în răsculați făcând mii și mii de victime, alteori mai puțin dar tot victime, au izbucnit, deseori, după ierni cumplite, vezi 1907. „Din primăvară până în toamnă”, cum își intitulase marele Caragiale lucrarea în speță, grevele tipografilor și greva generală din 1920 (totul debutând într-un 13

Ludovic al XVI-lea, Maria Antoaneta

decembrie deosebit de friguros și descurajant). Apoi Lupeni, 1929, greva ceferiștilor din februarie 1933, lovitura de stat promovată de legionari în iarna lui 1940 - 1941 vădită și pe fondul unor serioase nemulțumiri populare etc. Iarna, aproape că te sugrumă, te înfometează sub o formă sau alta, de multe ori te ridici în masă primăvara și vara. Vezi Cromwell, 1789 etc.

2. Mult mai semnificative și cu o amploare mult mai mare decât la noi, astfel de fenomene sociale s-au vădit în Franța, câțiva ani din secolul XVIII, în fapt „Secolul Luminilor”. Ani cu ierni cumplite de geroase care au adus populația Franței la exasperare, chiar sub limita supraviețuirii, în raport cu un prag de sărăcie foarte scăzut. Totul în contrast cu luxul și opulența marilor nobili, ale clerului, regelui și Curții, și în pofida unor procese și elemente pozitive pe care acest secol luminat le-a generat în Hexagon și în lume. S-a „pregătit” terenul pentru izbândă - cel puțin teoretică, dar nu doar - a marilor devize atât de atrăgătoare populare și la o populație relativ cultivată, ale Revoluției Franceze de la 1789 - „Liberté, Egalité, Fraternité”. În acest sens vom poposi în cele ce urmează, urmărind nu doar narativul, ci să punem în lumină și câteva concluzii.

Firește, decembrie e decembrie, iarna este iarnă, altfel decât primăvara sau vara, cum ne amintea, pe bună dreptate, un fost președinte al României - „Iarna nu-i ca vara” - fără a lua din păcate măsurile economice necesare.

Desigur, motivațiile exploziilor sociale, economice, culturale, pentru greve, războaie, revoluții etc., sunt infinit mai complexe. Este, însă, ca un vas plin, căruia iarna, prin specificul ei, îi adaugă mai multe picături, ce fac ca interiorul lui să dea pe afară. Asta este iarna, ca atare. Mama mea, Marieta D. Vrăjitoru ca nume de fată, Dumnezeu s-o odihnească, elevă atunci de frunte a Liceului „Regina Maria” din București, publica în 1923, la doar 12 ani, sub îndrumarea tatălui său, cărturarul și generalul de nu cu mult timp mai târziu, Dumitru Vrăjitoru, o carte de povestiri pentru copii, în editura Curții regale F. Göbl, Fii, din București, intitulată „Făt-Frumos și zmeii și alte povestiri morale”, „în versuri și cu 11 ilustrațiuni”. O povestire din carte se intitulă „Iarna”. Iată versurile: „Pusti! Troiene de zăpadă/ Se spulberă, își schimbă locul;/ Și fulgii se întrec să cadă/ Mânați de-un bici de ger, iar vântul/ Aleargă, jalnic bate, urlă/ Izbind în țuguia turlă/ Amănăstirii ruine/ Și gârâind își plâng norocul/ Un cârd de ciori. Vai! Ce păcate/ O ispăși pământul?! În zări departe pe câmpie/ Crivățul hohote/ Pădurea/ E biciuită cu mânie/ Cu pleazănă aprigă de vițor/ Moartea-i stăpână pe tot locul/ Urlând își plânge nenorocul/ Un lup flămând. O sfinte cer/ Parcă s-a răzvrătit și firea/ Pe-așfel de vreme și de ger/ E vai de călător! Pe-așfel de vreme și de ger/ Gândiți-vă la cei ce pier/ La cei ce pier, cei ce se sting/ De foame și de frig!”. Sunt imaginația, impresiile pure ale unui copil de 12 ani - dar, deloc fantezii - care

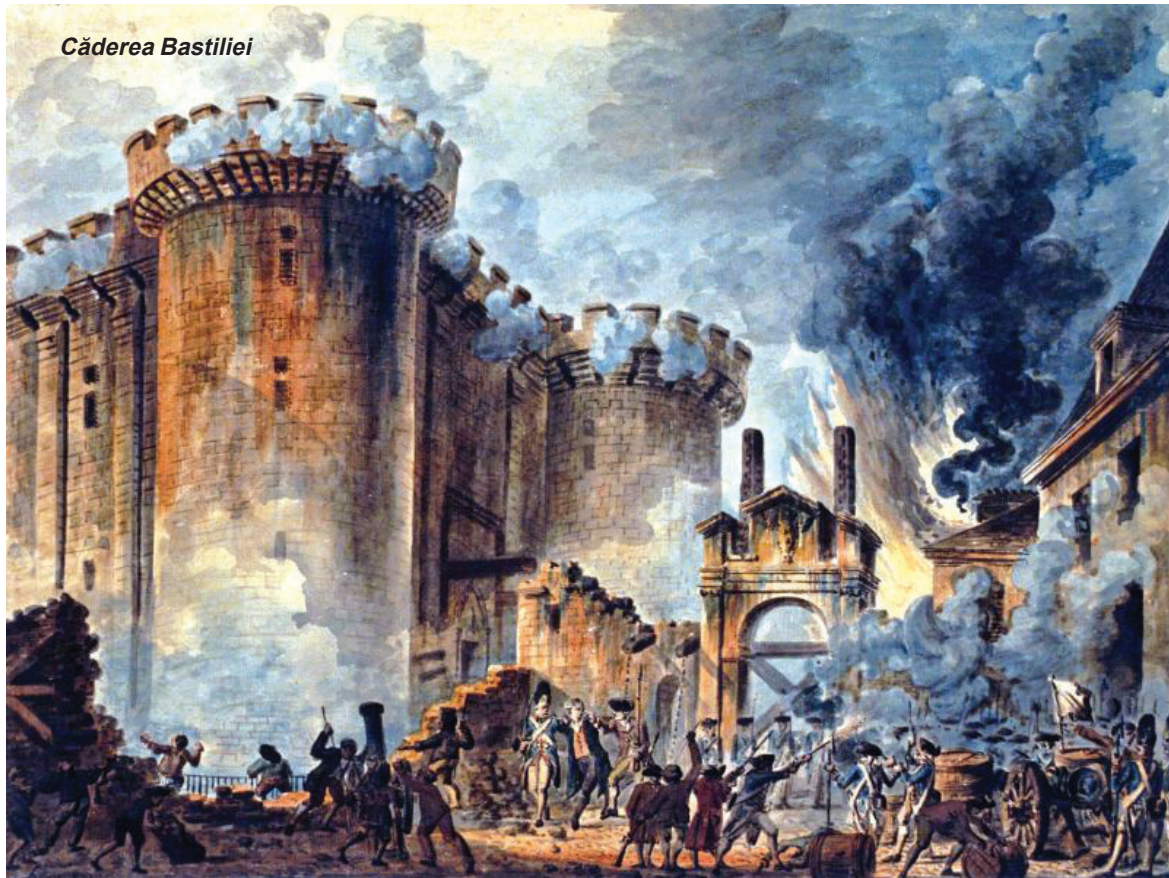
nu prea știa nimic de economie, de agricultură, de transporturi, de comerț, de social. Dar acest tablou dramatic în „culorile” sale atât de naturale sintetizează, neîndoindu-se, iarna cu mai toate grozăviile, „furtunile” și obscuritățile sale ce ne împiedică, de multe ori, activitățile. Ce trenuri, automobile, camioane, căruțe, trăsuri să meargă, poate ceva sănii, dar și alea cu greu. Izolarea și pustietatea, animalele de pradă, o anume măreție disprețuitoare a naturii ne înconjoară peste tot... Nu este un tablou pesimist, lugubru, ci realist... Tre-când de la această frescă de ansamblu și revenind la Franța, vom vedea că toate asemenea realități au dezvoltat reacții pe care, dacă le-am avea noi, astăzi, la noi, am putea fi mândri. Se simțea natura și se acționa ca atare. Noi, nu prea...

●●●●●

3. Așadar, Franța, atât de frumoasa Franță, și atunci și acum, Marele și originalul istoric francez **Emmanuel Le Roy Ladurie**, în cartea sa „*Histoire humaine et comparée du climat*”, Fayard, Paris, 2012, Studiu istoric al climatului în Europa din secolul XIII până în secolul XVIII, canicule și înghețuri (volumul I) și Penurii, lipsuri și revoluții, 1740 - 1860 (volumul II), examinează aprofundat, cu precădere pe Franța, dar nu doar, impactul variațiilor climatice asupra recoltelor și dezvoltării precum și interacțiunea acestora cu istoria

Emmanuel Le Roy Ladurie

Căderea Bastiliei

Antoine Lavoisier

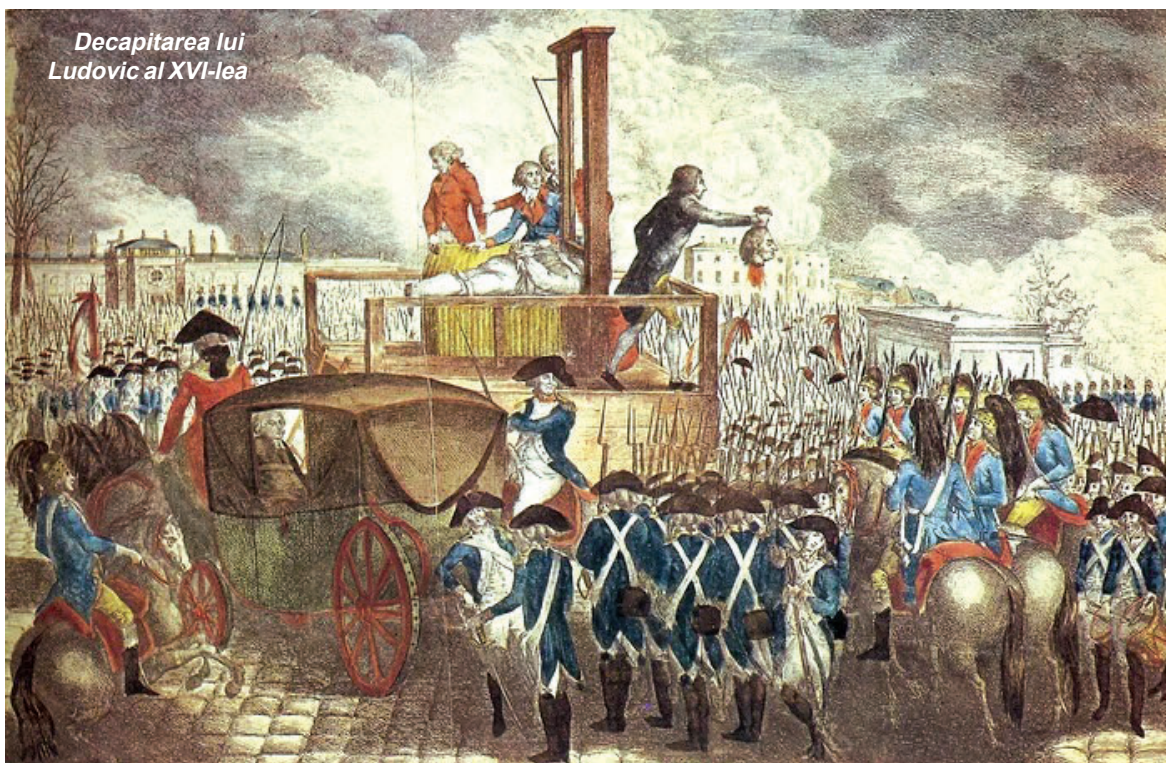

Louis Cotte

generală. În acest cadru complex, secolul XVIII devine un pilon însemnat al analizei, prin efectele ample ale unui climat foarte aspru, cu precădere iarna. Efecte asupra unei dezvoltări franceze și așa sensibilizată de un sistem economic și politic caduc, abătându-se cu forță asupra țăranilor, servanți ai stăpânilor și nu parteneri într-un proces din care trebuie ca toți să câștige - respectiv fermierii de mai târziu. Societățile europene avuseseră deja imaginea vulnerabilității lor, în debutul secolului XVIII, prin iarna friguroasă și prelungită din 1708 - 1709, în fapt primul fenomen de această amploare ce a fost cuantificat prin măsuri instrumentale de către medici și fizicieni.

Un astfel de sentiment de fragilitate a omului și a cetății s-a vădit pregnant mai ales în iarna 1775 - 1776, generând temeri variate la cel mai înalt nivel al statului, în speță regelui Ludovic al XVI-lea. Deja au început să fie întreprinse măsuri serioase atât pentru cunoașterea fenomenului ca atare, cât și pentru diminuarea consecințelor sale. În vreme ce Sena Parisului, și nu doar, era stăpânită de ghețuri groase și s-a creat o Comisie condusă de marele Lavoisier pentru a studia ce și cum, acest nucleu de savanți trebuia, deopotrivă, să răspundă regelui îngrijorat dacă severitatea iernii 1775 - 1776 o depășea în intensitate și urmări pe cea din 1709, aceea care produsese mari neajunsuri înaintașului său regal, celebrul monarh Ludovic al XIV-lea. Cu alte cuvinte, ne spune cercetătorul **Simon Dolet**, „înțelegerea funcționării climatului devenise deja o nevoie a statului, iar regele Ludovic al XVI-lea, veritabil Mecena al științelor, poseda dispoziția resurselor pentru a desfășura astfel de anchete științifice” care îndeplineau activitățile stricte ale laboratoarelor, cu viziunea fizică dar și socială, economică asupra evoluției economiei, a unor savanți remarcabili ai timpului.

Unde eram noi, în Țările Române,

Decapitarea lui
Ludovic al XVI-lea

sursa: Historia

în Transilvania etc., în acest timp întrerupt în Franța de Revoluția de la 1789, îndreptată însă nu împotriva laicității, a rațiunii, ci tocmai în favoarea lor, timp reluat la dimensiuni superioare de împăratul Napoleon Bonaparte? Unde să fim, departe, foarte departe de astfel de preocupări. Luptându-ne noi cu precădere cu „suzeranitatea otomană” și încercări ale rușilor și Imperiului Habsburgic de a pune mâna pe aceste țări române, fără fizicieni, chimiști, laboratoare, cu cărți cu precădere religioase tipărite sporadic și mai ales într-un alfabet ce avea puține relații cu tradițiile noastre latine. Dar țări și cu domnitori străini în foarte scurt timp, a căror preocupare de seamă a fost să promită turcilor bani, cât mai mulți, mai mulți decât predecesorul, spre a-și apăra astfel sursele de avere, de îmbogățire pe care le alimenta din gros tronul domnesc în Muntenia și Moldova. Situația românilor de peste munți era și mai dramatică, ei fiind practic nerecunoscuți ca națiune - la Bobâlna, 1437 etc. - și exploatați crâncen de către marii proprietari unguri dar și de către structurile imperiale. Așa că activitatea științifică, de cercetare, aici, la noi, mai avea încă mult de așteptat. Oricum, în România ierile erau ierni mult mai grele decât în Hexagon. Iar, mai mereu, bunele intenții nu pot înlocui priceperea sedimentată și nu pot răzbate vicisitudinile. Nu sunt fatalități, ci realități, fatalitățile arată altfel... Dar să revin. Detalii pentru evoluțiile de atunci din Franța? Iată-le.

4. ...În secolul al XVI-lea, și chiar mai devreme, mult mai devreme, începuse să facă o cotă din ce în ce mai bună teoria „neohipocraților”. Reactualizată față de antichitate, această teorie susținea că bolile se explică mai ales prin climat. Nu era deloc departe de adevăr, am spune astăzi, dar numai dacă am considera-o doar un factor, doar unul din factorii care pot provoca - și chiar provoacă - îmbolnăvirile. Alături de acesta conlucrează mulți, mulți alții, igiena, habitatul (atunci, în nu puține locuințe se trăia alături de animale), rozătoarele și insectele, respectiv nivelul de igienă urbană sau rurală, nivelul de dezvoltare economică, socială, culturală, noxele, factorii

globali de mediu și câte și mai câte... Atunci, însă, până spre începutul secolului al XVIII-lea, nu se vădea în clar o astfel de viziune. Oricum, pentru a discerne mai bine mecanismele de îmbolnăvire cu accent pe mai mereu teribilul climat din vremea unor ierni, în Franța, la Paris, în 1778, se crează o nouă Academie: „Societatea Regală de Medicină” având ca nucleu o „Comisie asupra epideemiilor”. Constituită doi ani mai devreme, ambele instituții încurajate de rege. Mai puțin înțelegător față de chestiunile economice și îngăduitor al privilegiilor nobiliare mari, puțin văzător al sărăciei și mizeriei în care trăia, încă pe vremea sa, o bună parte din populația Franței, vădindu-se și o proprietate rău structurată, ceea ce l-a condus, finalmente, la ghilotină, monarhul amintit își manifesta însă personalitatea sa „tehnică și savantă” de cercetare, cunoscută și apreciată, în domeniul artelor mecanice,

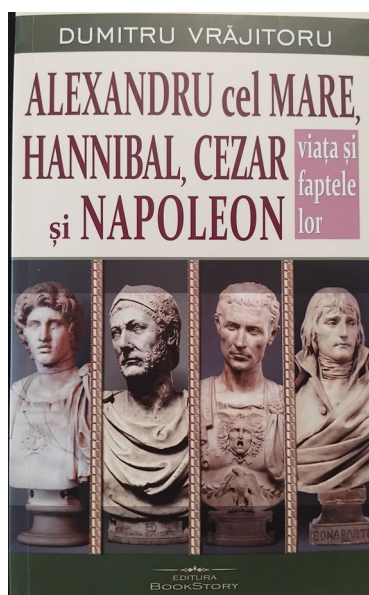

Dumitru Vrăjitoru

Marieta Vrăjitoru
(căsătorită Popescu)

al hărților și expedițiilor marine - La Perousse, independența Americii etc. În domeniul meteorologiei, al perfecționării armelor, al lăcătușeriei etc. Ceea ce l-a făcut pe un cunoscut istoric francez - **Jean Christian Petitfils** - să scrie despre acest rege: „Era un om inteligent, muncitor și pasionat de geografie și tehnică, dar de o indecizie maladivă în fața oamenilor”. Aceasta nu înseamnă că cei cu aceleași defecte dar lipsiți de astfel de calități sunt mai buni conducători. Dimpotrivă, pot fi mai slabi. Ludovic al XVI-lea domnea peste o societate franceză relativ anchilozată și refuzând parcă să vadă rolul reformelor sociale, economice, politice. Am învățat prea puțin astfel. Iar noi, în România, o putem afirma fără tăgadă, ignorăm considerabil unde duce indecizia și ignoranța, indiferența în probleme sociale.

Pe structurile amintite create, medicii din întregul regat al Franței - Hexagonul număra atunci circa 28 de milioane de oameni - erau invitați să releve, de trei ori pe zi, datele astfel cu termometrele, barometrele și pluviometrele lor. Pentru a comenta și concluziona ansamblul datelor obținute, 206 stațiuni ce instituționalizau, în fapt, meteorologia, coordonate de un preot remarcabil om de știință: **Louis Cotte** (1740 - 1815), devenit, iată, primul meteorolog al regimului. Ludovic al XVI-lea voia să fie permanent informat de situația meteorologică a țării, și nu doar pentru iarnă, considerată de rege cel mai însemnat, mai „greu” anotimp.

Într-o scrisoare a medicului curant al regelui - **Louis Guillaume Le Monnier** (1717 - 1799) - adresată lui Cotte, din 7 februarie 1777, medicul îi relatează preotului meteorolog: „Pentru a răspunde diverselor chestiuni pe care mi le ridică zilnic Majestatea Sa, în privința sănătății sale, și pe care eu nu mi le pot satisface cu precizia necesară, fără ajutorul Dumneavoastră... L-am prevenit pe Rege că mă voi adresa Domniei voastre”. Practic, pe această cale, a măsurătorilor relatate, Majestatea Sa își înțelegea mai bine problemele de sănătate pe care chiar el le avea. Medicul curant al regelui îi va prezenta acestuia, în fiecare săptămână, caietul ce conținea observațiile meteorologice și alte asemenea. Monarhul era interesat nu doar din perspectiva sa astfel, ci și din perspectiva Franței. În aceste condiții, Cotte va deveni un veritabil și ascultat meteorolog, generând unele măsuri în regat.

5. În 1786 și 1787, regele Ludovic al XVI-lea va supraveghea unele măsurători cu ochii săi, în cele 4 ore diferite ale zilei și nopții, respectiv cu termometru pentru temperatură precum și cu barometru pentru timp și vânt. Devenise foarte instruit în observații, când raportările întârziiau regele solicita aducerea lor expresă. Ceea ce este sigur, dincolo de beneficiul de sănătate și tratament personal al regelui, este și faptul - notează Simon Dolet - că „regele gândea astfel politici pentru țară, începând să ia în calcul riscul climatic”. Și suntem în 1784!. De menționat, totodată, că monarhul francez, a știut bine că încă din noiembrie 1783, temperaturile s-au diminuat simțitor, solurile și cursurile de apă înghețând. Și au fost urmări astfel: dacă până atunci puterea regală se mulțumea să furnizeze ajutoare punctuale celor loviți de calamități, lăsând bisericii și autorităților municipale luarea lor în sarcină, acum autoritatea regală îi va prelua ea, oficial, pe aceștia. „Prin Decretul din 14 martie 1784, Ludovic al XVI-lea va debloca o sumă excepțională de 7 milioane de livre cu ambiția de a deveni unicul actor - sau actorul cel mai important - al dispozitivului de ajutor, în logica absolutistă a unui «Stat providențial» încarnată de către Suveran”. Cum erau împărțiți banii? După cum reiese din documente, 3 milioane de livre pentru dereglările fiscale și atelierele de caritate, 1 milion pentru repararea podurilor menite să refacă și să dezvolte schimburile comerciale, iar 3 milioane indemnizații directe pentru sinistrați (S. Dolet). Așadar, regele Ludovic al XVI-lea, destul de departe de politicile și reformele complexe cerute și necesare atunci societății franceze pentru a ieși din anchiloză și a progresa, a fost mai aproape de unele soluții tehnice și de unele probleme concrete, care nici pe departe nu au fost de ajuns pentru a „mișca” Franța. Ludovic „Binefăcătorul” cum a fost numit de către unii dintre servitorii (demnitarii) săi, „Regele aproape de popor, de durerile lui”, cum îl numeau aceeași

slujbași, nu a reușit însă în intențiile sale de a-și conserva tronul. S-a ocupat, cum arătam, mai mult de tehnică, de bricolaj, de „pomeni” și ajutoare punctuale, de independența Americii, decât de marile cerințe ale țării. Acea țară ai cărei săraci, mizeri, în număr foarte mare, țărani și orășeni mai ales, dar nu doar, când i-au transmis Reginei Marie Antoinette că mor de foame, că se află într-o mare „beznă” socială, grațioasă și prețioasă suverană de origine austriacă, și ea cu mult mai atentă la nevoile ei personale decât la cele ale Franței, le-a transmis cu un infinit dispreț nevoiașilor: „Si vous n'avez pas du pain, mangez de la confiture” (Dacă nu aveți pâine, mâncați cozonac).

6. Era prea mult, cu mult prea mult și pentru o burghezie iluminată, pentru oameni de cultură, savanți și scriitori, artiști etc., care în rândurile respective își aflau un loc de jos, un rol cu totul erodat în raport cu imperativele progresului. Și din aceste motive a izbucnit teribila Revoluție de la 1789, ce a dus, printre altele, la decapitarea perechii suverane și a multor alți demnitari și „pairi” ai Franței. Disperarea poporului nu a putut fi stinsă cu pomeni. Și „la război, ca la război”. În astfel de situații au murit și nu puțini nevinovați... Oricum, în 1776, medicul oficial al perechii regale, **Joseph de Lassone**, redactase pentru Academia de științe a Franței o celebră lucrare privind legătura dintre sănătate și condițiile atmosferice: „*Memoriu asupra influențelor pe care le au climatele în apariția, desfășurarea și intensitatea maladiilor*” (traducere liberă, n.n.). Era un volum de pionierat, cu aspecte și consecințe deosebit de interesante pentru știința medicală în special, dar și pentru știință în general. Se puneau astfel fundamentele unei adevărate revoluții privind relația dintre oameni și mediu, dintre sănătatea umană și condițiile climatice, mediu etc. Un mare pas înainte în chiar sfera ecologiei. Erau efectele unei ample și susținute încurajări regale, care nu au avut, nu au cum să fie ignorate. N-a fost însă de ajuns... O experiență tristă din care cu toții, demnitari, decidenți, popor, oameni de peste tot, lumea în fapt, au învățat mult prea puțin. Iar urmările sunt dureros vizibile, firește că și în România...

7. Dar iarna, iarna, neînțelegerea ei în suficientă măsură, a avut și alte urmări catastrofale, nu doar în timp de pace transformat prin revoluții în câmp de lupte sângeroase, ci și în timp de război, de debut și desfășurare a unor lupte și războaie sfârșite cu râuri de sânge, cu sute și sute de mii de morți prin boli și suferințe inimaginabile, prin înlăturarea de pe soclu a unor proiecte considerate inițial grandioase și sfârșite în mod lamentabil, rușinos, criminal. Ne vom referi cu precădere astfel la două momente: **campania lui Napoleon în Rusia, în 1812, și „Operațiunea Barbarossa”**,

continuare în pagina 6

Dan POPESCU

urmare din pagina 5

concepută de Hitler pentru, finalmente, exterminarea într-un fel sau altul a URSS-ului, apreciat ca un stat de oameni inferiori, ca un stat de suboameni. Printre motivele deznodămintelor, de fiecare dată iarna, condițiile climatice potrivnice cu precădere celor ce asediau, au avut rolul lor, primordial, devastând strategiile unor comandanți de renume. Desigur că între marele Napoleon, mare prin atâtea, și Hitler, purtând războaie de exterminare a unor oameni, de anumite etnii, deosebiri sunt fundamentale. În cele de mai jos, eu mă refer - cu precădere din punctul de vedere economic și militar - la cele două campanii enunțate.

●●●●●

8. ...Se spune așa: dacă vrei să mergi în Italia și să nu te copleșească căldura, cel mai bine e să ocolești să vizitezi această țară în lunile fără „r”: mai, iunie, iulie sau august. Atunci este foarte, foarte cald, și dacă ai ceva probleme, nu este deloc confortabil. În restul timpului, de regulă, da, poți merge fără grijă. Pentru Rusia, în speță Moscova, se spune că tocmai aceste luni sunt cele mai favorabile vizitelor și turismului. În restul timpului, te poți confrunța deseori cu episoade de vreme cruntă nefavorabilă, cu excepția, poate, a lunii septembrie, când, în mare, este, încă, relativ agreabil. Am probat pe propria piele astfel, de exemplu, un frig cumplit în octombrie, cu minus multe grade, dar și ploi și lapoviță, când la București umblai în cămașă, ce să mai vorbim de noiembrie, cu minus 40 de grade, de decembrie etc., de primăverile mult întârziate ș.a. Estul Europei este Estul Europei, totuși, nu are cum să fie Sudul ei. Din păcate pentru el și din fericire pentru ruși, marele împărat **Napoleon Bonaparte** nu și-a programat campania din 1812, în Rusia, având în vedere asemenea parametri - și putea avea în calcul mult mai multe elemente ținând seama de dezvoltarea atunci a meteorologiei în Franța -, nu i-a luat în seamă nici pe aceștia și nici rezistența și tactica de război a rușilor, o populație adesea încercată de frig, foamete și mizerie, războaie, dar rezistentă și având mereu sentimentul patriotic: „Mama Rusia”. Și s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat...

Mulți analiști afirmă că Napoleon Bonaparte a fost un geniu: un geniu al strategiei militare, un geniu organizatoric, un geniu al administrației, chiar un geniu economic (vezi studiul meu „*Economistul Napoleon Bonaparte*” publicat cu mai mulți ani în urmă în „Euro-economia XXI” și în volum) ș.a. Iar unul dintre cei mai buni analiști ai săi, generalul român interbelic **Dumitru Vrăjitoru**, printre altele, și profesor ani buni la „Înălta Școală de Război” din București, în lucrarea sa „*Alexandru cel Mare, Hannibal, Cezar și Napoleon - viața și faptele lor*”, Editura Ministerului Apărării Naționale, 1928, recent reeditată de Editura Book Story, devenită Carthemia, arată următoarele: „...În loc să clădească o lume nouă pe temelii prin-

Incendierea Moscovei (ocupată de Napoleon) de către ruși în 1812

cipiilor republicane, așa cum ar fi convenit tuturor popoarelor Europei obosite de domnia imperialismului și regalității medievale, credea că își va putea întări stăpânirea sa în vechile forme imperiale, aliindu-se cu casa de Habsburg, prin căsătoria sa cu Maria Louisa... Atâta timp cât s-a pus în folosul Marii Revoluții (cea franceză, de la 1789, n.n.) s-a ridicat, căderea începe din momentul când i se opune acesteia, este împotriva ei”. Adaug eu că aproape niciodată marile case regale și imperiale europene nu l-au considerat efectiv pe Napoleon unul de-al lor, ci, mai de grabă, un intrus, un pasager, mai mult chiar, un inamic al lor. Mereu Napoleon s-a lovit astfel. Desigur, erau și motivații de fond, de stăpânire a unor țări și popoare.

●●●●●

9. După 1810, o lovitură de seamă îi va veni de la acela care la Tilsit declarase că niciodată nu va mai ridica sabia împotriva-i, de la țarul Rusiei și de la generalul francez Bernadotte, chemat de suedezi să le fie rege. Acesta, dându-și mâna cu Anglia l-a convins pe țar ca la 8 aprilie 1812 să-i ceară lui Napoleon evacuarea ducatului de Varșovia, Polonia suedeză, vechea Prusie, priorități pe care Napoleon ținuse să le aibă

spre Orient pentru controlul blocului... Aceasta va pune capăt faimoasei prietenii, zdruncinate mai dinainte prin diferite cereri ale țarului refuzate de Napoleon... Trădarea țarului a făcut ca gândul eroului de la Piramide să se redeștepte din nou pentru o expediție în Indii. Moscova putea fi o etapă. De aici, sprijinindu-se pe Turcia și pe Persia, dușmane Rusiei, putea să reînvie a doua oară expediția eroului macedonean. Tot generalul Vrăjitoru o arată. Au mai fost și alte elemente astfel, în fapt, cu mai mult timp în urmă, ratarea căsătoriei lui Napoleon, divorțat de Josephina, cu sora țarului, Napoleon declinand oferta iar țarul apreciind aceasta ca o insultă etc. Oricum, Anglia fără Indii avea să cadă ca o poamă coaptă și o dată Anglia pusă la pământ, imperiul lumii îi era asigurat. Să-i întreacă pe Alexandru și pe Cezar, gândea Bonaparte.

...Gânduri și mișcări strategice importante și îndrăznețe. Să vedem însă „paharul” în integralitatea sa și să avem în vedere și preceptele religioase de fond, fie ele ortodoxe, catolice, protestante, ale altor religii atât dinainte, cât și din acele vremuri. Câte milioane de vieți nu au costat ele, de schingiuit, de oameni nenorociți pentru tot restul vieții lor, câtă mizerie, câte dis-

trugerii. Și pentru ce? Finalmente, nu s-a ales nimeni cu nimic. Concret, pozițiile create astfel s-au spulberat repede, averile la fel etc. Din păcate, asemenea „belcozități” nu au dispărut nici astăzi, sunt ambiții și visuri, proiecte la fel de mari, dar să sperăm că va învinge înțelepciunea. Pentru urcarea pe diferite tronuri rămâne însă calea economiei, de dominație, imperialistă, la fel nocivă, totuși, atât pentru „învingătorii” pe moment, cât și pentru „învinși”, cu pagube imense aceștia. O nouă ordine economică internațională presupune, de fapt, pace, independență și neamestec în treburile interne, cooperare reciproc avantajoasă, convergență și nu dispreț, nu infatuare, bătălie cruntă și cu orice mijloace pentru resurse, critici aiurea pentru a acoperi părțile bune de după mijlocul anilor 1960. Tocmai de aceea a atras, în bună măsură, România, o anumită ură a sovieticilor și nu doar a lor... Revin însă.

...Așadar, tot centrul și răsăritul imperiului napoleonic al momentului au fost puse în mișcare pentru pregătirea uriașei expediții împotriva Rusiei. La granița imperiului de fapt și de confluență cu Rusia, au fost masate oști de peste 650 mii de oameni, 60 mii de cai, peste 1200

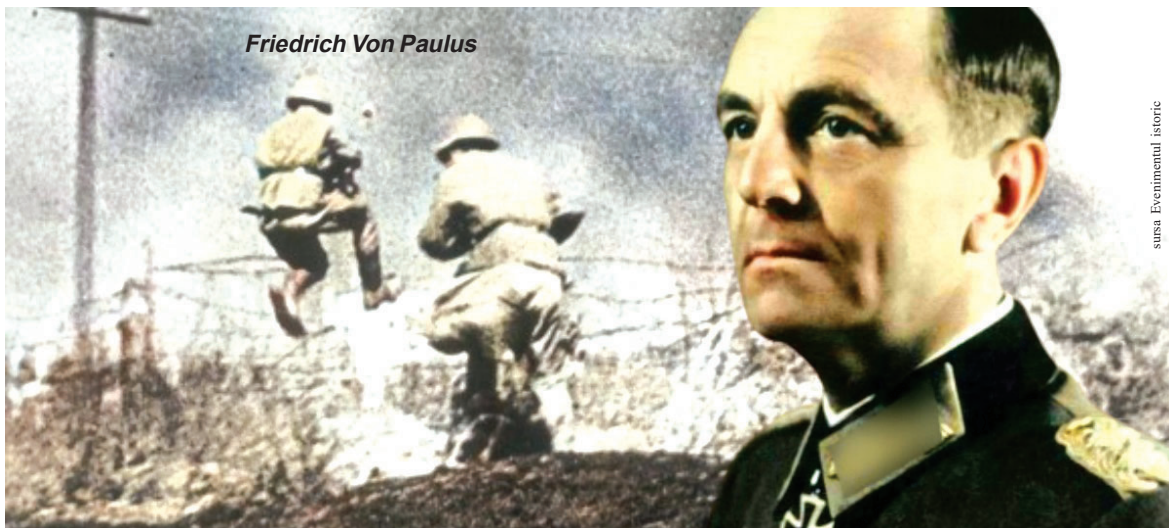
de tunuri. Trupele erau formate peste jumătate din francezi, dar și aproape 100 de mii de polonezi, 60 de mii italieni, 35 mii austrieci, 24 mii bavarezi, 20 mii prusaci, pe urmă mii și mii de saxoni, westfalieni, elvețieni, spanioli, croați, chiar portughezi etc. Napoleon îi reunise pe toți împotriva Rusiei țariste. Comparații militare cel puțin interesante, relevă că „de la Xerxes și Darius, adică de mai mult de 20 de secole, istoria nu mai pomenise o armată atât de numeroasă” - general Vrăjitoru. „Dar, ne arată același istoric militar de seamă, după cum armata regelui în a cărei țară răsărea și apunea soarele pierise negăsind cu ce să se hrănească pe teritoriul unde opera și ne-având nicio șansă de a-și aduce hrana din altă parte, tot așa «Marea Armată» a lui Napoleon va pieri din lipsă de hrană și veșminte. Neputând să-și aducă hrana ce-i trebuia, această Mare Armată nu va putea găsi cele necesare (inclusiv furaje, pășuni pentru hrana cailor, n.n.) pe teritoriul pustiit de ruși, cum măcar mai găsiseră câte ceva mica oaste a eroului macedonean”. Și apropo de trădări și vulnerabilitatea unor alianțe și stăpâniri: „venind la Marea Armată, Napoleon i-a găsit la Dresda pe împăratul Austriei, regele Prusiei, regele Bavariei, regele Saxeiei, o grămadă de prinți care doreau să-l asigure de devotamentul lor. În napoiere, după dezastrul din Rusia - care a costat viața a peste 400 de mii de oșteni din armată, neînvinși de dușman, dar morți de foame și de frig - nu a mai găsit pe nimeni... În urma dezastrului din Rusia și a eșecurilor din Spania, o nouă coaliție s-a format împotriva Franței, compusă din: Anglia, Rusia, Prusia, Suedia, Spania și Austria (aceasta pe ascuns)”. În fapt, cei peste 400 mii de oameni - fără pierderile în logistică militară, civile, distrugerile războiului etc. - muriseră, ca mai întotdeauna în situații similare, degeaba. Dar să vedem foarte pe scurt acest război și rolul condițiilor climatice și al frigului - ce a inspirat și alimentat și tactica armatei ruse conduse de un eminent strateg și comandant, generalul (mareșalul) Kutuzov - în desfășurarea sa.

●●●●●

10. ...Pe 24 iunie 1812, trupele franceze și aliate au pătruns în Rusia. Operațiunile s-au derulat pe mai multe teatre: a) un teatru principal, de la râul Neman până la Moscova; b) două teatre secundare, pe flancurile teatrului principal, unul în nord, între Dvina și Neman iar altul în sud, în zona Volinei. Sub obrocul ocupării și al forței, împăratul francez Napoleon Bonaparte voia să-l facă pe țarul Rusiei Alexandru I să-i respecte sistemul, ordinea sa continentală. Crema generalilor și mareșalilor francezi, împăratul și suita sa, numeroși generali și comandanți europeni se aflau aici... Rușii au adoptat o tactică mai mult decât înțeleaptă. Înțelegând mai bine desfășurarea unui astfel de război, pentru ei de apărare, pe spațiile întinse ale Rusiei, ce păreau, de la un moment dat inamicilor aproape fără sfârșit, epuizante pentru cai și oameni, aprovizionarea cu hrană, muniție,

Bătălia Moscovei (armata germană lângă Moscova)

sursa Evenimentul istoric

sursa formula AS

toate cele trebuincioase de la centre sau de la punctele volante, deprinzând și acestea de centru, se făcea tot mai greu. Tot mai greu pe măsura înaintării spre inima Rusiei, a forțelor napoleoniene. Mai mult chiar, armata rusă, detașamentele rusești se retrăgeau deliberat - tactica lui Kutuzov - refuzând, practic, să se confrunte cu forțe franceze, o perioadă mai bine înarmate, mai bine dotate cu cai, tunuri și alte mijloace, și mai bine hrănite: trupele de soldați - mujici ruși se puteau compara cu greu cu cele franceze și europene venind, parcă, dintr-o altă civilizație. A rămas, dar, speranță, în rechiziționarea resurselor locale, și acestea, însă, inexistente, rușii adoptând tactica pământului pârjolit, secătuit de orice bunuri și produse ce ar fi putut fi de folos francezilor. O tactică rusească ce a dat roade „minunate”, Napoleon dezmeticindu-se abia când a ocupat Moscova, o Moscova fără resurse și ea și incendiată de ruși aproape imediat ce a fost ocupată.

Lungimea în creștere a liniilor de aprovizionare și contact, subțierea tot mai mult a acestora pe măsura înaintării lui Napoleon, au fost un inamic mai de temut decât soldații vrăjmași. Penuria de hrană și furaje pentru animale, un alt inamic. Un al treilea inamic a fost retragerea programată a rușilor fără să dea piept cu francezii și obligându-i pe aceștia la marșuri epuizante, soldații și ofițerii cu emblema tricornului fiind mai mereu înfometaji, istoviți și oboșiți. De altfel, francezii și aliații lor au purtat până la Moscova o singură bătălie importantă cu armata lui Kutuzov, la Borodino, lângă capitala rusă - acolo, acum, este un mare și interesant muzeu în aer liber - Napoleon și generalii săi eliberând astfel calea către Moscova, dar cu pierderi uriașe de ambele părți. Iar

la Moscova, unde au intrat în 14 septembrie, pentru francezi și aliații lor, pustiu, foame generală, foc și fum, un oraș în care siluetele clădirilor unde nu știai ce se ascunde, erau și ele amenințătoare.

În sfârșit, cam pe la finalul lui septembrie, în octombrie pe urmă, și accelerat spre valori înspăimântătoare, cel mai redutabil inamic al trupelor invadatoare: frigul. Frigul care lovea, în egală măsură și dur, și avangărzile armatei Hexagonului, și grosul trupelor și ariergărzile, frigul tot mai dureros care se întindea dincolo de granițele de apus ale Rusiei. A fost, se pare, inamicul cel mai nevăgătat în seamă, inițial, de francezi, dar care a făcut cele mai mari pagube, adevărate dezastre pentru armata franceză. Cu atât mai mult cu cât împăratul francez aflând că la Paris se cam „cocea” un complot pentru detronarea și chiar omorârea lui - adversarii săi, și începuseră să fie destui și nestând deloc cu mâinile încrucișate -, iar Moscova arsă, fumegând nu puteau oferi posibilități de încartuire și hrană armatei sale, va ordona în 19 octombrie 1812, retragerea din Moscova către Neman, spre Franța, în fapt de la locuri apropiate de „capătul lumii”.

●●●●●

11. Iar rușii abia acum se vor desfășura „di grandii”. Vor da lovituri rapide și dese, sălbătice, unei armate de sute de mii de oameni aflată acum înapoi pe drumul pe care venise. Cazacii, cnutul, împușcăturile, săbiile, nu vor face, totuși, mai mult rău decât frigul cumplit cu care se confruntau trupele franceze aproape dezbrăcate, în zdrențe, mereu bolnave, suferinde. și care se oblojeau împotriva temperaturilor joase, polare chiar, cum puteau, oferind o frescă mai mult decât tristă, o frescă dezolantă, dramatică, o frescă în care moartea, cu armele

ei, secera soldați francezi din toate părțile și la tot pasul. Nu se luau prizonieri, se numărau morții. Aflând noutăți despre complot, care avansase, împăratul Napoleon Bonaparte, disperat și precipitat, își părăsește oastea ce se retrăgea în ritm de rămadă, și, în două săptămâni, cât de cât rapide, aleargă în Franța să-și apere tronul imperial. Încredințând comanda armatei mareșalului Joachim Murat. Care, la rândul său, se va îndrepta și el prin fugă spre a-și salva și el tronul de rege al Neapolei-Lui, regalitate cu care-l investise anterior Napoleon, devenit în prealabil cumnat cu Murat căsătorit cu sora sa Caroline. Așa că resturile unei armate „decapitate” și astfel, se târâsc din greu prin nămeți, prin zăpadă înghețată, nemâncăți și bolnavi, abia ripostând atacurilor scurte și vioaie ale rușilor mult mai căliți pentru astfel de condiții. Sau fiind pasivi și așteptând, ca o fatalitate, lovitura de sabie nimicitoare. În 12 decembrie 1812, ultimele unități decimate ale francezilor traversează salvatorul râu Neman, traversare care, însă, își cere și ea obolul în morți, punându-se astfel capăt campaniei din 1812. Campania începuse în 24 iunie același an, cu o „Grand Armée” de circa 696 de mii de soldați. Iar dezastrul din Rusia, generat de lipsă de prevedere, de foamete, de mult, mult frig, o costase un număr uriaș de morți, peste 500 de mii (datele diferă de la o sursă la alta). Din perspectiva rezultatului, marcând acum declinul abrupt al marelui împărat, se poate spune, cum am mai afirmat, că aceștia au murit pentru nimic. Ca în multe, în multe alte și alte războaie. Meteorologii Franței rămăseseră repetenți, sau poate nu i-a întrebat nimeni, dar și dacă ar fi „trecut clasa”, este greu de spus că sfârșitul acestui război, acestei invazii ar fi putut fi altul...

●●●●●

12. Oricum, la un moment dat, în preajma Smolensk-ului, mai mulți generali, simțind primejdia, l-au sfătuit pe împărat să întrerupă campania și să se retragă. Mult prea încrezător în destinul său, subestimând în continuare „ursul rusesc” bine adaptat la climatul aspru de acolo, și supralicitând forțele sale, vulnerabile, totuși, la frig, împăratul a refuzat, chiar i-a dojenit pe generali. Această încăpățănare și orbirea în fața unor realități, l-a costat scump. A fost începutul sfârșitului pentru un mare om, cu imense calități, dar care nu și-a văzut aproape niciodată limitele. În tinerețe, la lupta de la Pont D'Arcole, cu moartea în față,

l-a ajutat norocul. Ca de atâtea ori pe urmă. Acum, însă, nu, finalmente murind, după o suferință atroce, de cancer la stomac, pe insula Sf. Elena, la mii și mii de km departe de Franța, unde fusese exilat de englezi în mâinile cărora își pusese soarta. O soartă potrivnică. Acest om care avusese palate și fusese, la un moment dat, adulat de nu puțini regi și prinți ai Europei, care făcuse doar ce gândea și ce voia, va muri într-o căsuță modestă de țară, plină de șoareci, înconjurat doar de câțiva fideli. „Soarta noastră nu este în împrejurările din afară, cum se crede, ci în noi, în caracterul, în voința noastră, ne clădim destinul pe care îl dorim și îl merităm”, spunea marele literat român Eugen Lovinescu. Are și nu are dreptate. Dacă i-ar fi întrebat pe meteorologi sau aceștia i-ar fi spus ce și cum fără să-l întrebe, poate că altfel ar fi fost sfârșitul dramatic al împăratului. Dar oare s-ar fi oprit el din lupta sa cu mai toată lumea, în orice narațiune de istorie economică luptă fără nicio șansă de izbândă? De reflectat. Și dacă acceptăm o ironie a sorții, fiica primarului din Moscova care a dat foc orașului, făcând imposibilă și aici viața francezilor ocupanți, a emigrat ulterior în Franța și s-a căsătorit cu un nobil francez. Și astfel se pot petrece lucrurile...

●●●●●

13. Acum, cel de-al doilea episod amintit. **Campania lui Hitler în Rusia**, începută tot în iunie, dar 1941. Dacă ar fi debutat mai devreme, poate lua Moscova, dar nu cred că câștiga războiul... Pe 23 august 1939, la Moscova, Germania nazistă și URSS-ul comunist semnează un Pact (Tratat) de Neagresiune, document ce a inclus și un protocol adițional secret prin care cele 2 puteri totalitare și-au împărțit Europa de Est în sfere de influență, Uniunii Sovietice revenindu-i, ca teritorii, printre altele, Basarabia, Bucovina și ținutul Herța, românești de care Germania nazistă s-a declarat pasă-mi-te „dezinteresată”. Pactul a fost semnat de ministrul de externe german Joachim von Ribbentrop (inițial doar un mărunț negustor de vinuri, cu un titlu nobiliar obținut de la o mătușă îndepărtată, care l-a înfiat la 32 de ani. Dar în diplomația germană „dădea” bine) și ministrul de externe al Uniunii Sovietice Viaceslav Mihailovici Molotov, bolșevic cu vechi state de serviciu mai ales birocratice. Uitându-mă la fotografia - document a semnării Tratatului, în prezența lui Iosif

Visarionovici Stalin (Pactul s-a mai numit și Pactul Hitler Stalin), mai toți protagoniștii au figuri serioase, privirile scrutând optimist viitorul. Pactul a lăsat consternată o întreagă Europă, luată prin surprindere. Peste doar câteva zile va începe Al Doilea Război Mondial, prin atacarea de către Germania - după un act de „vodevil tragic” - a Poloniei, urmată imediat de URSS care și-a rupt și ea astfel o bucată din Polonia. Germania, în fapt, își asigurase liniștea necesară din partea URSS-ului, luptând fără multe griji în Vest, gest privit cu detașare de URSS, deloc departe de astfel de interese. Și mai era un interes al acestora: să-și poată pregăti mai mult și mai bine armata și economia în condițiile unei probabile invazii germane pe teritoriul ei; nu mai intru și în alte detalii. Aceasta deoarece Pactul era, vezi bine, și împotriva doctrinei lui Hitler, care, preluând un vechi slogan, declarase cu mai mulți ani înainte, chiar în cartea sa „**Mein Kampf**”, publicată în 1926, propensiunea către Estul slav european („Drag nach Osten”, Avântul spre est, germanizarea Estului European), considerat bogat, dar locuit de suboameni și care trebuia colonizat de germani, „suboamenii” urmând ca, într-un fel sau altul, prin înfometare, muncă epuizantă pentru stăpâni etc., să fie exterminați.

●●●●●

14. Pactul Hitler - Stalin a funcționat puțin, întrucât, în 22 iunie 1941, Germania a început „di grandii”, fără nicio declarație de război, invazia împotriva URSS-ului, „Operațiunea Barbarossa”, potrivit unui plan mult dinainte stabilit. Germania nazistă deja stăpâna Austria, Cehoslovacia, Polonia, Belgia, Franța, Norvegia etc., era aliată cu Italia și Japonia, dar și cu Ungaria și România. Avea, opinia ea, un imens potențial economic, industrial, militar care îi oferea posibilitatea să înfrângă în circa 4 luni URSS-ul, o țară mare dar cu picioare de lut, cu o populație de zeci și zeci de milioane de oameni, în bună parte „dușmană doctrinei comuniste”, spuneau nemții, și care urma să se prăbușească ca un castel din cărți de joc. Prevederi nici măcar optimiste, ci superfanteziste de la a căror neîmplinire i s-a tras, în bună măsură Germaniei, sfârșitul lamentabil și tragic.

●●●●●

15. Așadar, în 22 iunie 1941, a trecut granița de Apus a URSS, în mai multe puncte diferite, fără nicio declarație de război, fiind din plin valabil Tratatul de neagresiune dintre cele două puteri, o armată de circa 3,6 milioane de oameni cei mai mulți germani, dar și români - care, însă, își eliberau teritoriul Basarabiei, Bucovinei și ținutului Herța, răpit samavolnic de sovietici, în vara anului 1940, prin Diktatul lui Stalin și Molotov -, dar și trupe maghiare, italiene, slovace, ceva finlandezi etc. O armată cu 3000 de tancuri și 2700 avioane, cu numeroase vehicule motorizate și bine dotate cu armament, carburanți, muniție îndestulătoare etc.

continuare în pagina 10

Virgil NICULA
urmăre din pagina 3

a făcut senzație la Roma, a fost invitat de mediile politice, culturale, jurnalistice din Italia, fiind primit cu simpatie și prietenie. Despre cum, în 1877, la Războiul de Independență, a donat 1200 de oi armatei române și a plecat, alături de doi consăteni - Florea și Damaschin - ca voluntar la Război. Despre cum a vizitat apoi Austria, Egipt, Ungaria, Germania și a fost chiar și la Ierusalim. A mers și la Vaț (Vác), unde era închis Ioan Slavici și, apoi, la Seghedin (Széged), unde erau închiși Memorandiștii de la Cluj. Dotat cu talent și sensibilitate, Badea Cârțan a pus pe hârtie simțămintele și trăirile sale, în versuri. „*La București am fost de peste 170 de ori*”, spunea Badea Cârțan într-un interviu. Și era firesc să tot meargă – era prieten cu mai toți oamenii mari ai vremii: Nicolae Iorga, Duiliu Zamfirescu, Șt. O. Iosif, Octavian Goga, I.L. Caragiale, Al. Vlahuță. În anul 1911, la 62 de ani, Badea Cârțan s-a stins din viață, fără a mai apuca să vadă ziua întregirii tuturor românilor. A fost înmormântat în cimitirul de la Sinaia, pe mormântul său fiind trecute următoarele versuri: „Badea Cârțan doame aici visând întregirea neamului său”. În fiecare an, la 24 ianuarie (ziua în care s-a născut Cârțan), cârțșorenii se îmbracă în straiul lor specific și pleacă la Sinaia, unde este înmormântat ciobanul, în semn de onoare și prețuire. În interiorul muzeului local, se pot admira icoane pe sticlă, cărți din colecția lui Badea Cârțan, fotografii vechi, ceramică, lăzi de zestre ș.a. În curtea muzeului a fost reprodusă aproape în întregime o gospodărie țărănească tipică de la mijlocul secolului al XIX-lea, cu interior specific zonei, din care nu lipsesc nici cuptorul dar nici covata în care se framânta pâinea sau se adormeau pruncii. Tot din Cârțșoara se trage și vestitul Ironim Budac, flăcăul despre care se spune că ar fi făcut parte din banda vestitului gangster american Al Capone. Cu strămoși de renume, provenind din familia vestitului haiduc Andrei Budac, pe capul căruia autoritățile de-acum peste 100 de ani au pus un premiu de 1.500 de coroane, Ironim a plecat în America prin 1920, la 18 ani. Monografia comunei consemnează un episod în care Ironim a ajuns cu camionul cu whisky de contrabandă în fluviul Mississippi, pentru a scăpa de poliția federală care îl urmărea. În America, Ironim s-a căsătorit cu Maria Tarcea, consăteancă provenită dintr-o familie înstărită, ai cărei părinți aveau un magazin peste ocean. Iar legendele păstrate în sat spun că la subsolul magazinului Budac a făcut distilerie unde a început să facă, după rețeta de acasă, rachiu de Cârțșoara pe care l-a vândut apoi pe piața neagră. Întors în satul natal, Budac și-a cumpărat o casă și și-a făcut o afacere înfloritoare, cu cazane de rachiu, joagăr și piuă. A fost primar liberal timp de 4 mandate, până când au venit comuniștii și i-au confiscat tot. Astăzi, la ieșirea din sat, se văd ruinele cazanelor de rachiu ale lui Budac. În continuare ne-am deplasat cu oaspeții noștri la Cârța, pentru a vizita *Mănăstirea Cisterciană*. Mă-

năstirea Cârța (în latină *monasterium beatae Mariae virginis in Candelis de Kerch*) a fost în Evul Mediu un așezământ monahal cistercian din Țara Făgărașului, filie a Abației Igrish. Mănăstirea de la Cârța a fost înființată de monahi (călugări cistercieni) proveniți de la abația cisterciană din Igrish, la rândul lor originari din regatul francez, de la abația - mamă Pontigny. Ordinul cistercian era un ordin exempt și depindea doar de papa de la Roma. Apariția cistercienilor la Cârța este legată de căsătoriile regilor arpadieni. Ulterior, regele Andrei al II-lea, vasal al Sfântului Scaun a prevăzut anumite privilegii pentru acest așezământ. În anul 540, Sfântul Benedict stabilea ca principii de bază pentru viața călugărilor trei concepte simple: fecioria, sărăcia, ascultarea. El stabilea, atunci, un mod de viață simplu pentru călugări, care avea la bază câteva reguli - celibatul, interzicerea consumului de carne de patrupeze, limitarea consumului de vin, împărțirea timpului între rugăciune, muncă, meditație și dormit. 500 de ani mai târziu, călugării unei mănăstiri din Dijon, în sudul Franței, au stabilit să trăiască respectând întocmai regulile Benedictine. Așa a luat ființă, în 1098, sub conducerea abatelui Robert de Molesme, Ordinul Cistercian. Denumirea vine de la localitatea în care a luat ființă prima abație Cisterciană, Cîteaux (în latină, *Cistercium*). În următorii ani, sub conducerea contelui Bernard de Clairvaux, conte de Châtillon, rămas în istorie ca Sfântul Bernard, Ordinul Cistercian s-a extins până în estul Europei. În România, au existat două mănăstiri cisterciene. Prima, cea de la Igrish (jud. Timiș), a fost construită de Ana/Agnes de Châtillon, soția regelui maghiar Béla al III-lea. A fost construită ca *metoc* al Mănăstirii Cisterciene de la Pontigny, fiind locuită inițial de călugări francezi. Mănăstirea de la Cârța a reușit să se refacă după marea invazie a tătarilor din 1241, însă a fost desființată prin decizia Regelui Matia Corvin la data de 27 februarie 1474, iar bunurile ei le-a transferat Bisericii Prepoziturii din Sibiu. Ansamblul arhitectonic figurează pe lista monumentelor istorice din 2010. Nava bisericii se află în stare de ruină, dar corul bisericii este folosit până în prezent de comunitatea evanghelică săsească. Mănăstirea Cârța a fost cea mai estică abație cisterciană a Creștinătății, deținând un rol major în istoria Transilvaniei medievale. Din texte adunate și prelucrate de Leopold Janaushek, datează actul fondării abației Cârța în anul 1202, în timpul regelui Emeric. Papa Honorius al III-lea a menționat mănăstirea într-un document emis în anul 1225. Din diploma emisă de cancelaria regală maghiară în anul 1223 rezultă că teritoriul pe care a fost fondată și construită abația Cârța, teritoriu delimitat de râul Olt la nord, râul Arpaș la est, râul Cârțșoara la vest, iar Munții Făgăraș la sud, a fost donat de regele Andrei al II-lea al Ungariei (1205-1235), pentru mântuirea sufletului său, prin intermediul lui Benedict, pe când acesta era voievod al Transilvaniei între anii 1202-1206 și 1208-1209. Textul continuă cu

menționarea faptului că pământul necesar a fost confiscat de la români. Intervalul de timp în care s-a putut consuma actul fondării mănăstirii poate fi restrâns și mai mult pe baza unei informații oferite de statutul 21 al Capitulului General al ordinului cistercian din anul 1206. Cu această ocazie este confirmată prezența unui abate cistercian de Cârța (abbas ultra Sylvas în Hungaria, filius abbatis de Egris) la Abația Cîteaux, în Burgundia, abația-mamă a ordinului cistercian. La data de 14 septembrie 1206, au început lucrările Capitulului General al ordinului cistercian, când este atestat documentar

primul abate de Cârța. Conventul colonizator stabilit la Cârța a provenit de la abația-mamă Igrish, din Câmpia Banatului. Un document emis la Konstanz, la 17 aprilie 1418, de regele Sigismund I al Ungariei (1387-1437) amintește că abația a fost întemeiată, construită și dotată cu drepturi și privilegii de către predecesorii săi. Calitatea de ctitorie regală maghiară rezultă și din actul desființării sale, la 27 februarie 1474, efectuată „ex auctoritate juris patronatus regii” de Matia Corvin (1458-1490). Din punct de vedere stilistic construcția arată înrudirea cu Mănăstirea Walkenried din Saxonia Inferioară

REFLECȚII

Evaluarea riscurilor din lumea reală

Atunci când folosim curba normală pentru estimarea riscurilor de evenimente extreme putem ajunge la concluzii foarte optimiste. Embrechts considera că pentru evaluarea corectă a riscurilor din lumea reală curba VEG exprima cel mai bine realitatea de azi. „Ea evidențiază limitările curbei-clopot și totodată cuprinde unele științifice cu care putem descrie și înțelege evenimentele de probabilitate scăzută”, afirmă specialistul. În consecință, **Teoria Valorilor Extreme** (spune Robert Matthews) pare crucială pentru eforturile instituțiilor financiare de evitare a unor riscuri care le depășesc.

Starea de spirit a populației

România este expresia stării de spirit a populației în bună măsură modelată de politicieni și mai puțin de elitele intelectuale care și-au pierdut forța de direcționare a intelectualului mediu, topit în clasa profesională (vezi și Z. Bauman). Să nu uităm rolul massmedia și al internetului!

și cu Mănăstirea Pannonhalma din Ungaria (amândouă pe lista UNESCO). Arhitectul și atelierul de pietrari, activi la Cârța după invazia mongolă din anul 1241, au avut o contribuție majoră în diseminarea spiritului și a formelor artei gotice în Transilvania secolului al XIII-lea. Această influență stilistică sincretică poate fi surprinsă la o serie de monumente contemporane, situate în sudul Transilvaniei, de pildă la bisericile evanghelice din Sebeș-Alba, Prejmer, Bartolomeu, Hărman, Cristian, Capela Sf. Ecaterina din Brașov, la Biserica evanghelică-luterană din Hălmeag, dar și în nordul Transilvaniei la biserica mănăstirii minorite din Bistrița sau la biserica reformată din Sic. După ce s-a terminat construcția, Mănăstirea Cisterciană devenise foarte puternică în zonă. Încă de la jumătatea secolului al XIII-lea, Abația a adus coloniști germani în zonă și a fondat localitățile Cârța (pe malul Oltului) și Apoș (pe Valea Hărtibaciului), aducând sași în ambele sate. Abația Cisterciană era, pe la 1400, posesoarea a 10 sate. Călugării cistercieni au adus la Abație viță de vie din Burgundia – aparent, din cauza regulilor

Euroeconomia XXI

Comitetul editorial

Dan POPESCU

Redactor șef coordonator

Nicolae EȘANU

Paula COTARCEA,
secretar general
de redacție

Consiliul științific

Prof. dr. Dan POPESCU
Prof. dr. Lucian BELAȘCU

Acad. prof. univ. dr.
habilitat DHC Grigore
BELOSTECINIC,
Republica Moldova
Conf. dr. Vasile BRĂTIAN

Paula COTARCEA
Prof. dr. Viorel
CORNESCU
Prof. dr. Partenie
DUMBRAVĂ

Conf. dr. Nicolae EȘANU
Prof. dr. Alexandra
HOROBET

Prof. dr. Eugen
IORDĂNESCU

Conf. dr. Paul LUCIAN
Prof. dr. Silvia
MĂRGINEAN

Conf. dr. Virgil NICULA
Prof. dr. Iacob
Petru PÂNTEA

Lector dr. Dan-Alexandru
POPESCU

Conf. dr. Raluca SAVA
Conf. dr. Eduard STOICA
Prof. dr. Răzvan ȘERBU
Prof. dr. Cristina
TĂNĂȘESCU

editori

GRUPUL DE PRESĂ ȘI
EDITURĂ "CONTINENT" SRL
CAMERA DE COMERȚ,
INDUSTRIE ȘI AGRICULTURĂ
A JUDEȚULUI SIBIU

ISSN 1841-0707
Tel. 0742.483813,
e-mail contisib@yahoo.com

Articolele apărute în revistă exprimă
punctele de vedere ale autorilor, care
pot fi diferite de cele ale redacției.

restrictive de alimentație, locuitorii își completau puterile prin consum moderat de vin. De asemenea, călugării călătoreau din când în când la Pontigny și la Cîteaux, pentru a menține o legătură permanentă cu abația de care aparțineau și pentru a primi tot felul de sarcini. O legendă spune că, pentru apărare, călugării au construit un sistem de grote și un tunel care mergea până la apele Oltului, prin care să poată fugi în caz de război.

Vizita a continuat cu *Centrul etnocultural Muzeul Avrig*, grupul beneficiind de comentariile unui ghid de excepție, Dna Maria Grancea - muzeograf și bibliotecară, cetățean de onoare al Orașului Avrig și de prezența d-lui Adrian David - primarul Avrigului. În prima încăpere a muzeului Avrig este organizată o expoziție dedicată iluministului român Gheorghe Lazăr (1779 - 1823), întemeietorul Școlii în limba română. Expoziția cuprinde: fotografii ale documentelor care atestă nașterea și moartea lui Gheorghe Lazăr, perioadele de școlarizare, fotografii ale unor clădiri în care a locuit, precum și ale unor colaboratori sau continuatori ai săi; documente originale - pagini de început ale celor trei manuale elaborate de Gheorghe Lazăr: Aritmetica matematică, Trigonometria cea dreaptă și Gramatica; cărți care au aparținut lui Gheorghe Lazăr, donate muzeului de Onisifor Ghibu; publicații, medalii jubiliare, alte obiecte dedicate diferitelor aniversări ale nașterii și morții lui Gheorghe Lazăr. A doua cameră cuprinde o colecție de artă populară intitulată generic Maria Spiridon, - țesătoare și creatoare de artă populară, - și obiecte de industrie casnică. Sala de expoziții adăpostește obiecte de sticlărie realizate la Avrig de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în zilele noastre, iar periodic expoziția Taberei de pictură, care se organizează la Avrig la interval de doi ani, precum și alte expoziții ocazionale (meșteșuguri tradiționale, artă populară, pictură, sticlărie artizanală). În cadrul Muzeului Avrig, se păstrează cu grijă vechi obiecte de patrimoniu, adevărate comori culturale precum icoane pe sticlă, mobilier tradițional și alte artefacte ce respiră istorie. Această colecție muzeală, cu valoare deosebită, oferă vizitatorilor o incursiune captivantă în trecutul bogat și divers al localității. Dacă ar fi să facem o caracterizare concisă a ilustrului cărturar Gheorghe Lazăr, cred că cea mai potrivită ar fi următoarea: cărturar iluminist român, propagator al ideilor școlii Ardelene în Țara Românească, unde a fondat învățământul în limba română, profesor la Seminarul Episcopiei Ortodoxe din Sibiu (1812-1816), întemeietor al Școlii de la Sf. Sava din București (1818-1821), prima școală superioară românească, participant la Revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821 în Țara Românească, model de cărturar care și-a dedicat viața emancipării, libertății și unității naționale a românilor. A învățat în satul natal (1791-1798), apoi și-a continuat studiile la Gimnaziul călugărilor piariști din Cluj (1799-1801), continuând mai apoi la Gimnaziul din Sibiu (actualul Colegiu Național „Gheorghe Lazăr”) între anii 1801-1802. Nu de mult timp au fost încheiate lucrările de

reamenajare a zonei centrale care înconjoară bustul marelui cărturar Gheorghe Lazăr, situate pe strada cu același nume. Situat în pitorescul cimitir din Avrig, mormântul lui Gheorghe Lazăr nu este doar un monument funerar, ci și un punct de reper pentru istoria educației și a naționalismului românesc. Monumentul, ridicat în onoarea lui Gheorghe Lazăr la aproape un secol după moartea sa, încorporează elemente neoclasiciste specifice epocii. Aceste detalii reflectă respectul și admirația comunității locale față de contribuția sa majoră la formarea conștiinței naționale. Anual, la aniversarea nașterii lui Gheorghe Lazăr, se organizează ceremonii de omagiu, care atrag atât localnici, cât și turiști interesați de figura sa emblematică.

Este demn de menționat că Avrigul a fost locul în care baronul Samuel von Brukenthal și-a ridicat o magnifică reședință de vară în secolul al XVIII-lea, care se întinde pe o suprafață de 15 hectare. Iar palatul său reprezintă astăzi una dintre principalele atracții turistice din regiunea Sibiului. Musafirii guvernatorului se puteau delesta cu plimbări lungi și relaxante, jocuri de societate și serate inedite, ce se încheiau fastuos cu focuri de artificii. Înclinația lui Samuel Brukenthal spre cultură, artă și știință, și-a lăsat amprenta asupra amenajării palatului, care era adesea descris drept o reședință extrem de elegantă de către toți oaspeții săi. Construită între 1770 și 1779, Orangeria includea două încăperi principale, în care funcționa sera cu plante exotice. Vestea acestei locații splendide a depășit granițele principatului și oaspeții erau încantați să o viziteze și să admire cei peste 100 de portocali, peste 1000 de lămâi și florile de Regina Noptii ce se regăseau aici. Pentru momentul în care înflorea această specie rară, baronul organiza chiar și un eveniment special. Așa că nu se putea altfel, decât ca itinerarul să continue cu o vizită la Palat. Aici am fost oaspeții familiei Arnold Klingeis, care sunt adevărați profesioniști în domeniul industriei ospitalității și turismului din județul nostru, ca și la nivel internațional. Palatul Brukenthal din Avrig este clădirea dominantă a reședinței de vară a baronului Samuel von Brukenthal, situate deasupra Văii Oltului, în cel mai înalt punct din Avrig (Freck în germană), un loc

istoric care a fost considerat cândva Edenul Transilvaniei și are forma Palatului Schönbrunn din Viena, fiind proiectat de același arhitect la acea vreme, dar, bineînțeles în miniatură. Din martie 2023, Schlosscafé Brukenthal și restaurantul din complexul baroc din Avrig fac parte din renumita rețea europeană de cafenele istorice, inclusă în ruta culturală a cafenelelor istorice din Europa, certificat oficial în iunie 2022.

Pe Valea Avrigului, la circa nouă kilometri de Avrig am ajuns la *Brambura Park*, cel mai nou parc de distracții din județul Sibiu, care oferă numeroase posibilități de distracție și relaxare atât pentru copii, cât și pentru adulți. Atracția principală este în mod cert casa întoarsă. Cu acoperișul înfipt puternic în pământ și cu hornurile orientate în jos, casa este noul obiectiv turistic de la poalele Munților Făgăraș. Construită după toate regulile, casa, complet mobilată, este făcută invers. Acoperișul este temelie, iar temelia acoperiș, vizitatorii umblă pe tavanul devenit podea, iar fiecare element din casă este pe podelele devenite tavan, adică cobori la mână și urci în pivniță. "În Brambura Park, totul este... brambura. La intrare literele sunt așezate alandala, iar poarta are două turnuri în cel mai pur stil medieval, dar este păzită de soldați britanici de jucărie, unul mic și altul de înălțimea unui adult. Are exact ținuta celor de Buckingham - haină roșie, căciulă de blană de urs, ochi pătrunzători". Ideea și proiectul îi aparțin lui Leopold Klingeis, iar acesta este un detaliu care poate justifica ineditul locului, pentru că Leo nu este la prima experiență „brambura". El și fratele său au fost cei care au inițiat și dezvoltat Hotelul de gheață de la Bălea Lac. Cu ajutorul acestui parc, Leo Klingeis a reușit să reînvie Valea Avrigului și să o transforme, în ultimii ani, în una dintre cele mai vizitate zone turistice din România. Mini grădina zoo face parte din aventură pentru că aici sunt iepuri de Angora, capre pitice și alpaca. Sunetele pe care le produc acestea din urmă sunt amuzante, tocmai pentru că sunt muzicale. Toate exemplarele de alpaca sunt prietenoase și pot fi atinse și mângâiate. Restaurantul din cadrul Brambura Park oferă oaspeților o varietate de preparate locale și internaționale.

Seara am petrecut-o la pen-

siunea *"La Bradul Înalt"* din Porumbacu de Sus, unde proprietarul Mitică Frâncu s-a întrecut pe sine în gastronomia locală. Antrenul a fost asigurat de maestrul Jean Opreșor, care ne-a încântat cu melodiiile sale. Pentru că majoritatea participanților au fost și studenți, nu a lipsit șlagărul (imnul) studentului sibian, care are strofe memorabile: "Fost-am student sibian/Naiba știe în ce an/ Ai restanță n-ai vacanță/Asta n-are importanță/ Student sibian/Primii patru ani sunt grei/Pân-ajungi în anul trei/ Clujul e cu Napoca/Sibiul cu Bufnița/Timișoara îi cu Banatul/Sibiu îi cu Împăratul/Cât îi țara și Ardealul/Nu-i student ca sibianul...".

Programul a continuat în ziua următoare cu vizitarea centrului istoric al Municipiului Sibiu și a Muzeului Civilizației Populare Tradiționale ASTRA, a comunei Rășinari (cu vizitarea școlii Gimnaziale "Octavian Goga" și a casei memoriale "Octavian Goga"). Despre *Muzeul ASTRA* ne limităm în a menționa că impresia a fost una deosebită, amprenta managerului Ciprian Ștefan, căruia îi mulțumim și cu această ocazie, fiind prezentă la tot pasul.

Școala Gimnazială „Octavian Goga" din Rășinari este una dintre cele mai vechi școli românești din Ardeal. Construită în anul 1836, este și prima școală cu etaj și clopotniță din Ardeal și printre puținele care poartă hram, cel al Bunevestiri, acordat de Mitropolitul Ardealului, Sfântul Andrei Șaguna, care-și doarme somnul de veci la Rășinari. La această școală au urmat clasele primare și marile personalități pe care le-a dat Rășinariul, printre ele: Eugen Brote, unul dintre fondatorii Asociațiunii Astra, naturalistul și exploratorul Ilarie Mitrea, filosoful Emil Cioran și poetul, publicistul și omul politic Octavian Goga. În două vitrine de lângă biblioteca școlii sunt expuse câteva dintre cataloagele-document în care elevii și vizitatorii școlii pot vedea notele, la diferite materii, din clasele primare, ale lui Octavian Goga și ale lui Emil Cioran. Mulțumim pentru primirea delegației Dlui primar al comunei Bucur Bogdan și Dnei prof. dr. Daniela Secu, director al Școlii Gimnaziale „Octavian Goga".

Casa memorială "Octavian Goga" din Rășinari este o căsuță modestă, care pare să arate exact mediul din care a provenit "poetul pătimirii noastre", cel al clasei de mijloc a românilor din Imperiul Austro-Ungar. Clădirea cu etaj este construită în stil ardelenesc, cu ziduri înalte, cu pridvor, două camere, un antreu și se află pe lista monumentelor istorice din județul Sibiu. Ambele camere abundă de icoane și cărți bisericești, având în vedere că numeroși ascendenți ai familiei au fost preoți. Colecția memorială este adăpostită în casa în care s-a născut poetul Octavian Goga (1881-1938). Am fost oaspeții Dlui Dinu Bucșan, proprietarul casei memoriale, unde am admirat exponate deosebite: mobilier care a aparținut familiei Goga, biblioteca în care se află, între altele, o colecție a revistei literare "Luceafărul", o monografie a Rășinarilor de V. Păcală, tipărită la Sibiu, în 1915, caiete de școală ale elevului Octavian Goga, fotografii de familie. Jurnalist și politician, dar cel mai bine cunoscut pentru poeziile sale,

Octavian Goga s-a numărat printre pionierii mișcării de revoluție naționalistă din Transilvania, fapt care i-a provocat suferință, ajungând chiar să fie încarcerat pentru o perioadă destul de lungă de către liderii Imperiului Austro - Ungar. În anul 1937, Regele Carol al II-lea l-a instituit în funcția de Prim Ministru al României. Am desprins un fragment din poezia *Plugarii*: "Frați buni ai frunzelor din codru,/ Copii ai mândrei bolți albastre,/ Sfințiți cu roua suferinții/Țărâna plaiurilor noastre!/Din casa voastră unde-n umbra/Plâng doinele și rade hora,/Va străluci odată vremii/ Norocul nostru-al tuturor." *Casa natală a lui Emil Cioran* se află în comuna Rășinari, pe strada Protopop Emil Cioran, vizavi de Biserica Mică, pe malul râului Caselor. Din păcate, casa memorială nu poate fi vizitată în interior de către turiștii care vin la Rășinari, deoarece se află în proprietatea unei familii din sat.

Înainte de plecarea spre București, grupul a vizitat *Pensiunea Apfelhaus*, situată pe Valea de Argint din Cisnădioara, unitate reprezentativă pentru ospitalitatea sibiană, unde am beneficiat de compania Dlui Liviu Durdun, proprietarul locației, care ne-a încântat cu o lecție de turism, bazată pe o experiență bogată a Domniei Sale în domeniul HORECA. Complexul Apfelhaus este compus din trei clădiri, toate având structură și finisaje din lemn, respectând arhitectura tradițională locală. Clădirea principală a pensiunii are la parter un restaurant cu influențe tradiționale locale care se regăsesc și în preparatele bucătăriei. Terasa restaurantului este generoasă, cu privire spre munții Măgura și spre livada bogată de meri. De asemenea, turiștii pot vizita expoziția personală de antichități a proprietarului pensiunii și decorațiunile specifice din unitățile de alimentație și de cazare.

Mulțumiri speciale se cuvin tuturor gazdelor, care au demonstrat că industria ospitalității în Județul Sibiu asigură în permanență servicii de înaltă calitate, care au demonstrat că numai prin muncă asiduă se pot obține rezultate durabile. La toate unitățile turistice membrilor AJTR au remarcat respectul pentru mediul înconjurător, pentru valorile gastronomice tradiționale și pentru încadrarea armonioasă în arhitectura zonală.

La final membrii expediției ne-au asigurat că vizita a fost o experiență absolut remarcabilă, marele câștigător fiind turismul sibian, acesta reprezentând o oportunitate importantă în următorii ani. Iar schimburile de experiență - asemenea celor anterioare din Vrancea, Vâlcea, Caraș Severin ș.a. vor conduce, pe lângă promovare, la identificarea soluțiilor viabile pentru dezvoltarea fiecărei unități teritoriale în parte.

Suntem siguri că presa de turism din România va dori să revină pe meleagurile sibiene! Vă așteptăm să redescoperiți județul Sibiu, ținutul din inima României!

Bibliografie

Traian Cânduleț, Ilie Costache, *Monografia comunei Cârțișoara*, vol. II, Ed. Mega mix, Iași, 2012; Laurențiu Constantinescu, *Badea Cârțan - Fapte și Mărturisiri*, Ed. Constant, Sibiu, 2023; Thomas Năgler, Martin Rill, *Monumentul cistercian de la Cârța*, în: *Materiale și Cercetări Arheologice* 17, 1983
Fotografii: Constantin Duma

Dan POPESCU

urmare din pagina 7

Scopul inițial al operațiunii - pe care Stalin, în primele momente ale desfășurării ei, nu a crezut-o - a fost cucerirea Rusiei Europene și a Ucrainei, până la Arhanghelsk în nord și Astrahan în sud. Contribuția aliaților Germaniei avea să se facă mai mult simțită nu atât în ziua atacului și zilele următoare acesteia, ci în timpul campaniei.

Să mai spunem că, deși invazia a fost temeinic pregătită, ca pentru un „război fulger”, bazat pe blindate, aviație, trupe mecanizate, atacul a fost surprinzător. Au fost bine camuflate o serie de elemente și, în prealabil, germanii au oferit mai mereu rușilor „declarații liniștitoare”, că nu este vorba de niciun atac, de nicio invazie. Surprinderea și forța de percucie a germanilor i-a luat pe sovietici, în mare măsură, pe nepregătite, astfel că viteza de înaintare a trupelor Axei pe teritoriul rusesc a fost uluitoare, luându-se sute și sute de mii de prizonieri, militari destul de slab pregătiți și parcă năucii de puterea agresiunii teutone. În fapt, forțele sovietice duceau lipsă de cadre de conducere („rezolvase” destul de multe Stalin astfel, condamnând la moarte sau detenție nu puțini comandanți militari merituosi, dar posibili rivali), numeroase dintre ele se aflau în „reorganizare”, nu existau fortificații; în bună parte trupelor sovietice le era limitată și libertatea de mișcare de către ordinele unor comandanți la porunca directă și inițială a lui Stalin de a nu se angaja în luptă și a nu răspunde „provocărilor”, au fost și nu puține erori strategice - tactice, lipsa de piese de rezervă etc. Ca urmare, până la începutul lui decembrie 1941, mai mult de 2,4 milioane de sovietici au căzut prizonieri în mâinile germanilor. Victoriile răsunătoare, încă de la începutul lui noiembrie 1941 Moscova părea că va „cădea” sigur.

●●●●●

16. Nu mai intru în detalii ale luptelor, ci mă voi referi la alte aspecte. Încă de pe la sfârșitul lui septembrie și începutul lui octombrie 1941, pe meleagurile rusești respective a început să plouă masiv iar temperaturile au scăzut vertiginos. Celebrul „general lamă” care l-a ajutat cu aproape 130 de ani în urmă pe Kutuzov, și-a anunțat astfel prezența. Drumurile erau proaste, vehiculele de un fel sau altul se afundau în noroaie aflate peste tot și parcă mereu mai adânci. Așa că și înaintarea dar și aprovizionarea din liniile din spate, pentru nemți, au fost pentru început încetinite și apoi realmente blocate. Cizmele soldaților se afundau până

dincolo de glezne. Pe urmă, s-a lăsat un frig atotcuprinzător, devenit doar în 2-3 săptămâni îngheț nimicitor, cu temperaturi de -20 - 25 grade și chiar mai mult.

Așa că la începutul lui noiembrie și mai apoi, luptele se dădeau pe zăpadă înghețată și ger. Or, nemții nici pe departe nu au prevăzut în planurile lor de „Blitz Krieg” - în care credeau nestrămutat, subestimându-i puternic pe sovietici și potențialul lor militar, economic, de regenerare -, o asemenea situație. Trupele nemțești aveau uniforme de vară iar efectele dramatice astfel nu au putut fi decât în foarte mică măsură diminuate de „Ajutorul de iarnă” care a început să fie strâns în Germania etc. Bolile de plămâni și de stomac, pneumonii și dizenterii, mizeria și promiscuitatea încartiruirilor au început să facă ravagii, apreciate, în scurtă vreme, definitorii. Pierderile germane dar și descurajările în armată au devenit imense, începând să fie, cu încetul, comparabile cu ale rușilor. Moscova, deși aproape, era totuși „departe”, iar acțiunile nemților atât de vulnerabilizate demonstrau că nu mai putea fi cucerită atunci. „Bătălia pentru Moscova” pierdută pentru germani în octombrie - noiembrie 1941 marchează, în fapt, o primă mare înfrângere a armatei germane în Al Doilea Război Mondial, spulberarea mitului invincibilității sale. De aici, și din alte varii motive, a început povârnișul și apoi prăbușirea catastrofală a celui de Al Treilea Reich. „Generalul lamă” de partea rușilor, care au început să creadă mai mult în ei și în Stalin, mult mai obișnuiți cu o astfel de vreme, cu frig și îngheț, cu trupe mai bine adaptate astfel, unele aduse chiar din Siberia, cu reîmprospătări industriale, de combustibil etc., a acționat fatal pentru germani. Chiar și la Stalingrad, după un an și jumătate de război, în ziua predării, când este luat prizonier de sovietici, generalul von Paulus - înaintat chiar atunci mareșal de către Hitler în speranța că se va sinucide și nu va cădea rușinos în mâinile rușilor - se spune că era anchilozat. Anchilozat atât de tragismul situației, dar, mai ales, de frigul pătrunzător care domnea cotidian în adăpostul său. Era îmbrăcat cu o manta ce nu părea teribil de groasă. Frigul, deci, care făcuse mai mereu să sufere trupele germane...

...Se cunoaște desfășurarea ulterioară a războiului, intrarea Statelor Unite de partea Aliaților (Marea Britanie și URSS, în principal), modificarea în creștere a raportului de forțe, retragerea catastrofală a nemților din teritoriile ocupate, căderea finalmente a

Berlinului și capitularea fără condiții a Germaniei Naziste. „Al Treilea Reich” proclamat de Hitler că va dura 1000 de ani, a durat doar puțin mai mult de un deceniu, vădindu-se o dictatură feroce, rasistă, cu crime împotriva umanității. O agresiune cumplită care a îndoliat întreaga lume. O lume devenită cimitir. Având în vedere cele arătate, nu avea cum să fie altfel...

●●●●●

17. Iată, dar, două situații excepționale în care în favoarea Rusiei, invadată de armatele lui Napoleon Bonaparte și de cele ale lui Hitler, a acționat „Generalul Iarnă”, frigul năprasnic. Statele majore ale armatelor respective nu au ținut seama de el și, se pare, că nici meteorologii nu au fost consultați în suficientă măsură. Dar acum, în condițiile actualului război ruso - ucrainian, debutând prin agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei, care este situația cu „Generalul Iarnă”? Situația este diferită. Pe de o parte, Rusia nu a fost invadată, ci a atacat ea. În același timp, „Generalul Iarnă” acționează pentru ambele state aflate în confruntare, frigul, gerul, vădindu-se cam la fel și în Ucraina și în Rusia, altădată o entitate singură. Iar pe de altă parte, războiul se desfășoară acum, în acest timp în care strategiile și tacticile militare, mijloacele respective, tehnologiile, s-au modificat în mod fundamental. Infanterie, tunuri, tancuri, avioane, nave, mari învăluiri de trupe etc.? Sigur, sunt și rămân, mai ales în ocuparea unor teritorii. Dar, pe lângă aviație și nave supradotate, se remarcă esențial dronele, atacuri ținute de la mari distanțe cu mijloace moderne, costisitoare, dar eficiente, „răpirea”, anihilarea conducătorilor, decizia și finalizarea în lupte se vâdește cu precădere în asemenea condiții. Mai sunt solidaritatea, alianțele, amenințările nucleare etc. Sunt împrejurări noi care au făcut și fac ca războiul și responsabilitățile să se așeze, în bună măsură, altfel. Desigur, gherila rămâne și ea, dar dincolo de ea...

Și încă. Definirea și integrarea nu doar a inteligenței artificiale, ci și a spațiului orbital în preocupările curente ale marilor țări dezvoltate și nu doar, relevă imense interese pentru resurse orbitale, interese ce, deseori, se confruntă. Relevă imense interese pentru tehnologii orbitale, pentru un posibil habitat orbital. Relevă posibile și binevenite cooperări, dar și o competiție acerbă, cu mari sume de bani cheltuite în acest sens și cu final mai greu previzibil. Unde suntem noi astfel? Cam pe nicăieri. Din păcate, cu preocupările noastre cotidiene, atât de penibilă „cherelă”, politică

și lupta dură subterană, dar și la suprafață, pentru funcții - funcții pentru unii aducătoare de mulți bani din „relațiile”, cu „întreprinzători”, și „dezvoltatori”, de un fel sau altul, în vreme ce tineri autohtoni merituosi, cu studii strălucite în domenii esențiale ale economiei și socialului și deloc tentați să adere la fel de fel de amăgiri, ei urmărind cu precădere interesul național, al țării, nu-și află de lucru în România și pleacă afară. Cu o economie în disoluție care nu mai produce aproape nimic, cu împrumuturi externe coplesitoare la dobânzi înalte care doar ele, acum, ne dau posibilitatea să supraviețuim. Cu un nivel de trai în scădere abruptă pentru foarte mulți oameni. Cu învățământul, cercetarea și sănătatea așezate în posturi de „cenușăreș” bugetare, dar și alte asemenea, - suntem la distanțe „supraterestre” astfel. La noi, printre altele, gestiunea gazelor, în mare măsură, nu ne aparține, nici cea a electricității, nici a apei de consum, dar nu doar. Drumuri ne fac cu precădere companii străine. Dar oare, noi gestionăm ceva prin alte părți? Nu prea, deși, mai demult o făceam. Să sperăm totuși... Din păcate, la noi, oamenii cât sunt de săraci și năpăstuiți își diluează, își diminuează speranțele și idealurile etc. Nici măcar pentru „generalul Iarnă” în acțiunile sale civile, ce să mai vorbim de cele militare, nu prea avem soluții. Iarna, deseori, parcă am fi sub ocupație străină. U.E. și NATO, și bine facem, să ne bazăm pe ele. Și în acest cadru,

totuși, trebuie să avem personalitate și să câștige toți. Nu prea avem. Avem măcar oameni de dialog cu „cei mari” în domeniile arătate, inclusiv cele curente, să vorbească cât de cât aceeași limbă? Se pare că puțin sau deloc. Iar din istoria economică a lumii nu învățăm și nu am învățat aproape nimic...

O concluzie finală: amnezia, ignoranța, structura priorităților etc. acționează în timp și peste tot. Într-un fel a gândit la noi, de exemplu, generația de la 1877, cu conștiința civică a dobândirii independenței de stat. Poate mai intens astfel luptând pentru întregirea istorică a țării, generația lui 1916 - 1918, mai ales după promisiunea privind reforma agrară făcută soldaților din tranșee, de către regele Ferdinand și Ionel Brătianu. Și la fel, cu entuziasmul măreț al dezrobirii teritoriilor ocupate, generația lui 1941, până la Nistru, dar mai apoi cu un entuziasm mai modest, în scădere, în Srepa Calmucă și la Stalingrad. Entuziasm, însă, din nou amplificat după 23 August 1944, în speranța dezrobirii Transilvaniei răpite și a unei înfrângeri totale germane. Apoi a fost și este ceea ce a fost apoi. Consider, însă, că trebuie să avem acum în minte, faptul că o nouă și posibilă conflagrație mondială directă - indirectă se pare că o avem - prin distrugerile sale pe un câmp de luptă relativ restrâns și cu un spate imens al frontului, ne va face să apreciem - dacă cumva vom mai fi - că cele două mari războaie mondiale din secolul XX, soldate cu zeci și zeci de milioane de morți, cu pagube civile imense, în oameni și bunuri, în deteriorarea vieții, reprezintă față de actualitatea nedorită a unui nou mare război pe Terra, conflict acum superindustrializat și supratehnologizat, doar mărunte înfruntări locale. Ceea ce nu înseamnă cedarea la amenințări de un fel sau altul și nici pierderea identității naționale în raport cu satisfacerea altor interese. Nu este atât o pledoarie pentru pace, ci o pledoarie pentru rațiune, pentru existență, pentru supraviețuire...

Evenimentele lunii iulie în Istorie

4 iulie - Ziua Independenței - Ziua națională a Statelor Unite ale Americii, ziua în care a fost declarată independența față de Regatul Marii Britanii.

14 iulie - Ziua națională a Franței, cu dublă semnificație: sărbătorirea revoluției din 1789 (căderea Bastiliei); aniversarea Sărbătorii Federației (Fete de la Fédération) din 1790.

Eduard STOICA
Andreea BOGOSLOV

urmare din pagina 1

Adevăratul test nu mai este dacă România poate construi sisteme digitale, ci dacă le poate transforma în servicii simple, utile și folosite de cetățeni și companii.

We have infrastructure, European funding and ambitions in artificial intelligence, yet public administration and the economy are still struggling with institutional fragmentation, low digital skills and paper-based reflexes. The real test is no longer whether Romania can build digital systems, but whether it can turn them into simple, useful services that citizens and businesses actually use.

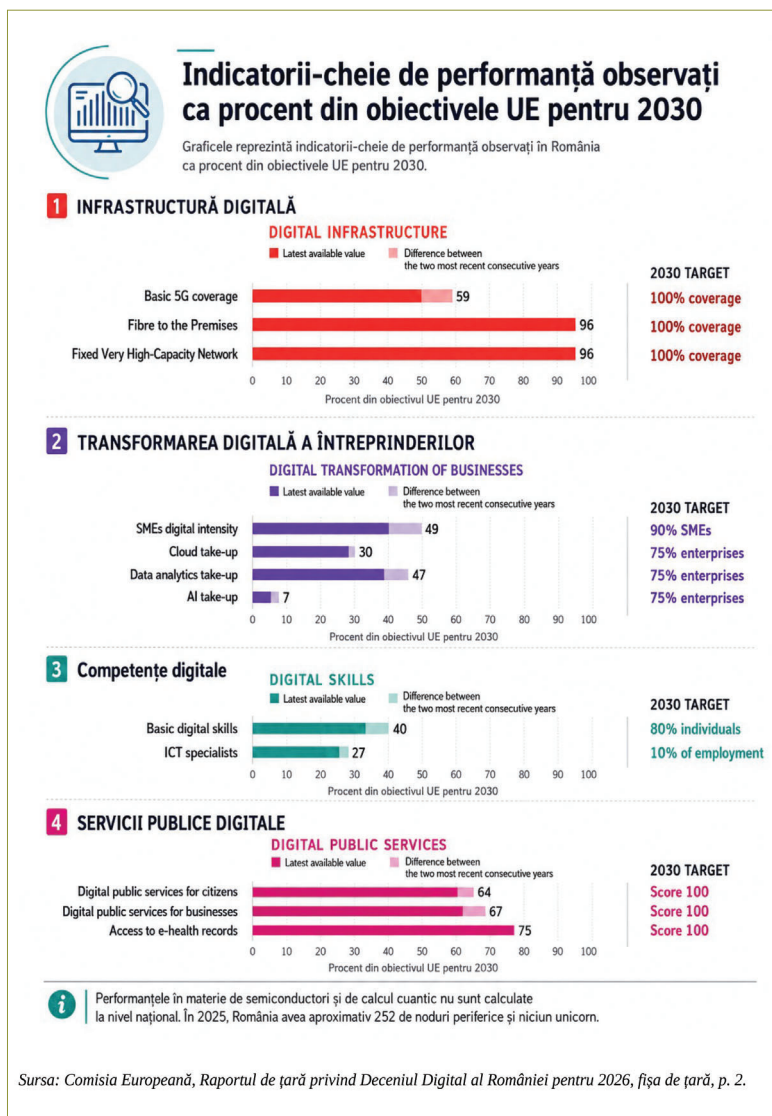
În iunie 2026, au apărut două evaluări importante care pun România în fața unei oglinzi incomode, date de raportul Comisiei Europene privind Deceniul Digital pentru România și Digital Government Outlook 2026 al OCDE. Citite împreună, ele spun aproape același lucru, dar în registre diferite. Comisia Europeană măsoară România în raport cu țintele digitale ale Uniunii Europene pentru 2030, iar OCDE privește digitalizarea statului dintr-o perspectivă mai dură, nu câte strategii există, nu câte platforme au fost lansate, ci cât de mult se schimbă efectiv experiența cetățeanului și performanța administrației.

De aceea, discuția despre România digitală nu mai poate rămâne la nivelul obișnuit al promisiunilor, platformelor lansate și fondurilor absorbite. Noile documente europene și OCDE mută întrebarea din zona „ce vrem să facem?”, în zona mult mai dură a execuției, *ce funcționează, cine folosește serviciile digitale, ce impact economic produc investițiile și cine răspunde atunci când sistemele publice nu livrează?*

Concluzia este simplă, România nu mai poate spune că nu știe ce are de făcut. Există planuri, foi de parcurs, recomandări europene, proiecte finanțate prin PNRR, strategii pentru cloud guvernamental, interoperabilitate, identitate digitală, inteligență artificială și competențe digitale. Problema nu mai este lipsa documentelor, problema este execuția. România intră în a doua jumătate a Deceniului Digital cu un paradox greu de ignorat, are una dintre cele mai bune infrastructuri fixe de Internet din Europa, vorbește despre fabrici de inteligență artificială și semiconductori, dar rămâne blocată în administrație fragmentată, competențe digitale scăzute și firme care adoptă tehnologia mai încet decât ar cere economia reală.

O țară cu fibră optică, dar nu încă un stat digital

Dacă România are un capitol la care nu pomește cu capul plecat, acesta este conectivitatea fixă. În datele Comisiei Europene, România ajunge la aproximativ 96,3% acoperire FTTP, adică fibră până la locație, peste media UE de 74,1%. La rețele fixe de foarte mare capacitate, România se află tot în

zona de vârf, cu 96,5%, față de media europeană de 85,5%.

Aceste cifre arată un succes real, în multe localități, infrastructura de Internet este mai bună decât calitatea serviciilor publice care ar trebui să ruleze peste ea. România are cabluri, are viteză, are acces. Dar o țară cu Internet rapid nu devine automat economie digitală.

Aici începe paradoxul. La conectivitatea 5G, România coboară brutal, acoperirea de bază 5G este

de aproximativ 59,3%, față de 96,8% media UE. Diferența nu este doar despre telefoane mobile. Pentru că 5G înseamnă industrie conectată, logistică inteligentă, orașe smart, agricultură de precizie, senzori, utilaje, rețele energetice și aplicații IoT. În termeni simpli, fibra conectează biroul și locuința, iar 5G conectează terenul economic, adică fabrica, depozitul, ferma, infrastructura urbană.

România are autostradă

România vs. media UE: unde suntem peste medie și unde rămân decalajele				
Principali indicatori ai Deceniului Digital – România comparativ cu media UE (ultimele date disponibile)				
Indicator	România (ultimul an disponibil)	Media UE (ultimul an disponibil)	Diferență (puncte procentuale)	Ținta UE 2030
Rețele fixe foarte de mare capacitate (VHCN)	95,9%	85,5%	↑ 10,4	100% acoperire
Fibră până la locație (FTTP)	95,7%	74,1%	↑ 21,6	99% acoperire
Acoperire 5G de bază	46,8%	96,8%	↓ -50,0	100% acoperire
IMM-uri cu cel puțin un nivel de intensitate digitală de bază	26,8%	71,4%	↓ -44,6	90% IMM-uri
Cloud*	15,5%	46,7%	↓ -31,2	75% întreprinderi
Inteligență artificială	3,1%	20,0%	↓ -16,9	75% întreprinderi
Analiza datelor*	21,9%	39,9%	↓ -18,0	75% întreprinderi
Competențe digitale de bază*	27,7%	60,4%	↓ -32,7	80% persoane
Specialiști ICT	2,8%	5,0%	↓ -2,2	~10% forță de muncă
Servicii publice digitale pentru cetățeni	62,7 (scor)	84,6 (scor)	↓ -21,9	Scor 100
Servicii publice digitale pentru companii	55,1 (scor)	88,6 (scor)	↓ -33,5	Scor 100
Acces la datele de sănătate	75,1 (scor)	86,5 (scor)	↓ -11,4	Scor 100

(1) Descrierea completă a indicatorilor, metadatele și sursele sunt prezentate în nota metodologică DESI 2026.
(2) Ultimele date disponibile sunt DESI 2025 (an de referință 2024), cu excepția indicatorilor marcati cu *, pentru care sunt DESI 2024 (an de referință 2023).
(3) Valoarea traiectoriei naționale pentru 2025, dacă este stabilită de țară în foaia de parcurs națională pentru Deceniul Digital.

Sursa: Comisia Europeană, Raportul de țară privind Deceniul Digital al României pentru 2026, SWD(2026) 155 final, p.7.

digitală în multe gospodării, dar prea puțini șoferi, prea puține firme care transportă valoare pe ea și prea puține instituții care știu să coordoneze traficul.

Administrația digitală, multe platforme, prea puțină simplitate

Planul național vorbește corect despre trecerea de la e-guvernare la guvernare digital, însă diferența este majoră. E-guvernarea înseamnă, de multe ori, formulare mutate pe Internet. Guvernarea digitală înseamnă servicii regândite complet, date partajate între instituții, formulare precompletate, identitate digitală funcțională, procese fără drumuri la ghișeu și fără obligația absurdă ca cetățeanul să transporte informații dintr-un birou al statului în alt birou al aceluiași stat. Raportul Comisiei arată că serviciile publice digitale au progresat, dar nu suficient. România are un scor de 64,2 pentru serviciile publice digitale destinate cetățenilor, față de media UE de 84,6. Pentru companii, scorul este de 66,8, față de 88,6 la nivel european. Nu este zero, nu este eșec total, însă este sub nivelul la care infrastructura și banii investiți ar trebui să producă o experiență administrativă decentă.

Problema majoră este mai ales fragmentarea, pentru că fiecare instituție și-a construit propriul sistem, propriul portal, propria bază de date, propriul mod de lucru. În loc de stat digital, am primit adesea o hartă de insule informatice. Unele insule au servere, unele au interfețe modern, iar altele au fonduri europene, dar prea puține comunică natural între ele. Cloud-ul guvernamental este o piesă importantă, dar nu este, singur, digitalizare. A muta aplicații vechi într-o infrastructură nouă nu rezolvă problema dacă procesele rămân vechi, dacă legea sau practica administrativă cere în continuare hârtie, dacă instituțiile nu partajează date și dacă utilizatorul final tot trebuie să repete aceleași informații. Principiul *once-only*, statul să nu mai ceară cetățeanului sau firmei date pe care le are deja, este testul cel mai simplu al maturității digitale. România l-a introdus în discurs și în legislație, dar nu l-a transformat încă în experiență de masă. Atât timp cât cetățeanul descarcă, tipărește,

semnează, scanează și reîncarcă documente pentru o instituție care ar putea verifica singură datele, digitalizarea rămâne decor administrativ.

OCDE spune acest lucru mai tehnic, dar mesajul este același, serviciile publice moderne trebuie să reducă efortul cetățeanului, nu să digitalizeze efortul vechi. Statul nu trebuie doar să recunoască omul printr-o identitate digitală, ci să poată acționa pe baza datelor pe care le are deja, legal, securizat și interoperabil.

Economia: firmele rămân sub potențial

Digitalizarea României nu se joacă doar în ministere. Se joacă în IMM-uri, în contabilitate, în logistică, în vânzări, în producție, în relația cu clientul. Dacă firmele nu adoptă tehnologia, productivitatea națională rămâne joasă, indiferent cât de bună este infrastructura de internet. Datele Comisiei Europene arată o economie care recupează, dar încă de jos. În 2025, 44,3% dintre IMM-urile românești aveau cel puțin un nivel de bază al intensității digitale, față de 71,4% media UE. Ritmul de creștere este bun, dar decalajul rămâne mare. La tehnologiile avansate, imaginea este și mai clară. Doar 22,1% dintre întreprinderile românești folosesc cloud, față de 46,7% media UE. Doar 5,2% folosesc inteligență artificială, față de 20% media UE. La analiza datelor, România stă ceva mai bine, cu 35,1%, aproape de media UE de 39,9%, dar încă sub ea. Când Comisia grupează cele trei tehnologii, AI, cloud sau data analytics, România ajunge la 43,6%, față de 63,2% în Uniunea Europeană. Aceste cifre arată că firmele românești nu ignoră digitalizarea, dar o adoptă incomplet. Multe au site, pagină de social media, soft de facturare și poate un magazin online, dar transformarea digitală reală începe abia când datele intră în decizie, când procesele sunt automatizate, când vânzarea online este integrată cu stocurile, contabilitatea, logistica și relația cu clientul. Pentru antreprenorul român, digitalizarea nu este o achiziție unică. Nu cumperi digitalizare, așa cum ai cumpăra un laptop, ai nevoie de software, securitate, mentenanță, oameni pregătiți, consultanță, schimbare organizațională și, mai ales, răbdare managerială. De aceea, programele publice care finanțează doar achiziții punctuale riscă să producă vitrine digitale, nu companii digitale. România are nevoie de o schimbare de abordare, de la granturi orientate spre bifarea unor cheltuieli la finanțări orientate spre productivitate măsurabilă. Nu câte laptopuri s-au cumpărat, ci cât a scăzut timpul de procesare, nu câte platforme s-au lansat, ci câte tranzacții se fac efectiv, nu câte firme au primit bani, ci câte și-au schimbat modelul de afaceri.

Inteligența artificială: ambiție mare, adopție mică

Inteligența artificială este noul cuvânt mare din politica digitală.

continuare în pagina 12

Eduard STOICA
Andreea BOGOSLOV

urmare din pagina 11

România vorbește despre fabrică de AI, supercomputer optimizat pentru AI, gigafabrică la Marea Neagră și suveranitate digitală europeană. Raportul Comisiei menționează fabrica românească de AI, cu un buget estimat de aproximativ 50 de milioane de euro pentru cinci ani. Tot raportul vorbește despre candidatura României pentru o gigafabrică AI la Marea Neagră, proiect estimat între 4 și 5 miliarde de euro. Sunt proiecte importante, iar dacă sunt bine executate, pot poziționa România într-o zonă tehnologică mai înaltă decât simplul outsourcing IT. Pot lega universități, centre de cercetare, companii, infrastructură energetică și industrii strategice, și pot da României un rol regional real.

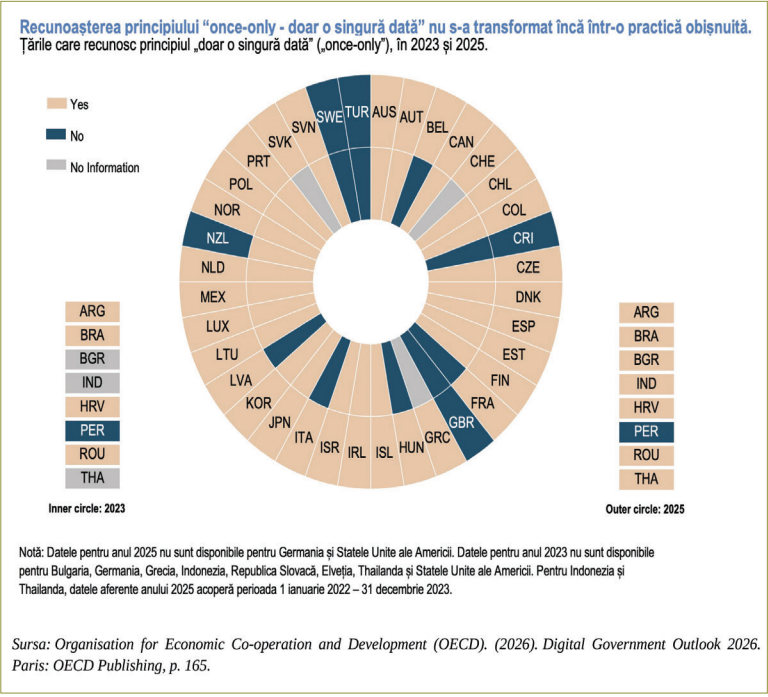
Dar există o întrebare incomodă, cine va folosi această capacitate și cu ce competențe?

Când doar 5,2% dintre întreprinderi folosesc AI, ambiția de hub regional trebuie dublată de o politică serioasă de adopție. În administrație, AI nu înseamnă să pui un chatbot pe un site ministerial, înseamnă să identifici procese repetitive, să cureți date, să stabilești limite juridice și etice, să testezi rezultatele, să măsoari impactul și să ai oameni care înțeleg atât administrația, cât și tehnologia. Inteligența artificială nu poate compensa lipsa unei administrații bine organizate. Dacă procesele sunt ineficiente și datele rămân fragmentate, AI nu face decât să digitalizeze aceleași probleme, la un cost mai mare.

România poate avea ambiție de hub regional de inteligență artificială. Problema este că un hub nu se construiește doar cu hardware și comunicate. Se construiește cu date curate, reguli clare, cercetare, capital, companii care adoptă tehnologia și administrație capabilă să o folosească responsabil.

Competențele digitale: adevăratul plafon de competitivitate

Cel mai dur indicator pentru România nu este tehnic, ci uman. Competențele digitale de bază sunt marea vulnerabilitate a țării. În datele Comisiei Europene, doar 31,8% dintre români au cel puțin competențe digitale de bază, față

de 60,4% media UE. Obiectivul european pentru 2030 este 80%.

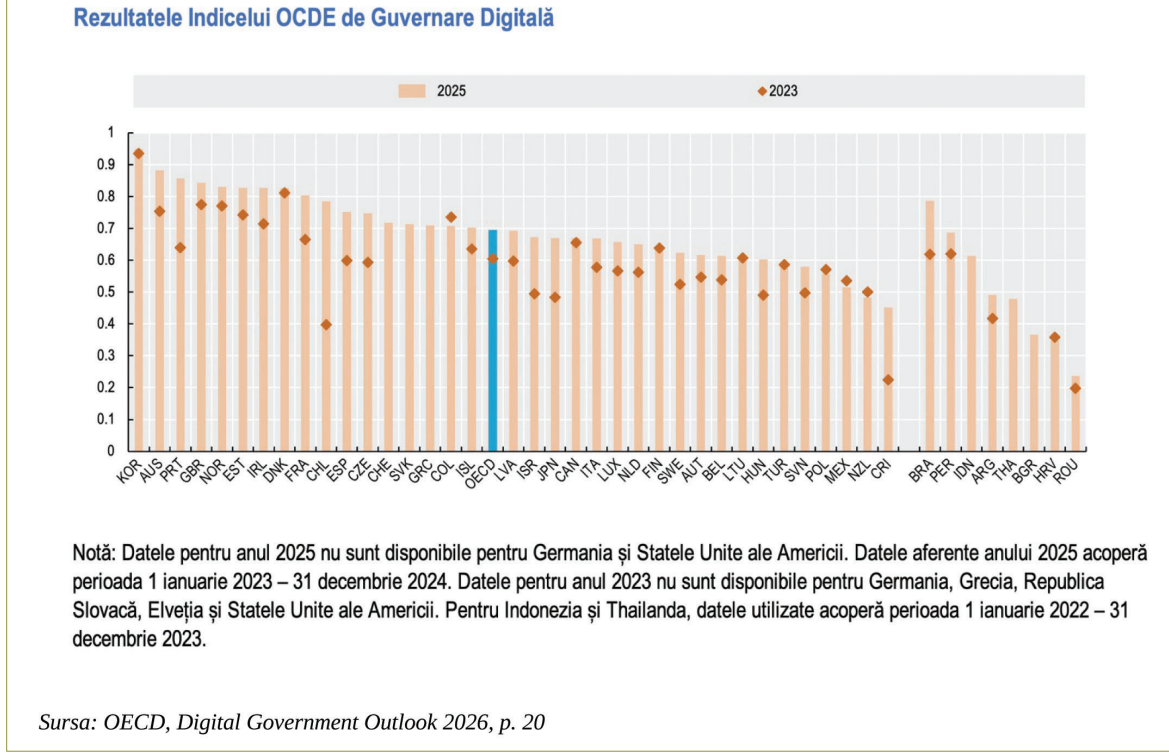
Această cifră explică, de fapt, de ce serviciile publice digitale sunt folosite mai puțin, de ce firmele adoptă greu tehnologii avansate, de ce securitatea cibernetică rămâne o problemă, de ce educația și administrația înălbănesc. România produce specialiști IT buni, dar asta nu înseamnă că populația este digital competentă. Este diferența dintre a avea piloți foarte buni și a avea o societate care știe să conducă. Avem absolvenți TIC, programatori și oameni foarte buni în companii internaționale, dar avem și decalaje severe în rural, la persoanele în vârstă și în rândul populației active care nu lucrează direct în tehnologie. În plus, statul nu concurează realist pentru talent digital. Dacă administrația nu poate atrage arhitecți software, specialiști în securitate, analiști de date, product managers și experți în achiziții IT, atunci va depinde structural de fumizori. Externalizarea nu este rea în sine, devine periculoasă când statul nu mai are capacitatea de a defini ce vrea, de a verifica ce primește și de a corecta ce nu funcționează.

Aceasta este una dintre cele mai importante lecții economice ale digitalizării, faptul că nu poți cumpăra competență instituțională exclusiv prin contracte. O parte trebuie construită în interior.

Banii europeni se termină. Urmează testul maturității

PNRR a împins multe proiecte înainte, a creat presiune, finanțare și termene. România alocă aproximativ 4,5 miliarde de euro

din Planul Național de Redresare și Reziliență pentru digitalizare, adică 21% din totalul planului. În plus, fondurile de coeziune dedicate transformării digitale ajung la aproximativ 3,2 miliarde de euro. Sunt sume importante, dar adevăratul test vine după ce finanțarea extraordinară se reduce. România trebuie să arate că digitalizarea nu a fost doar o

fereastră de cheltuire a fondurilor europene, ci o reformă structurală. Aici apare întrebarea economică centrală. **Ce randament obține România din miliardele investite în digitalizare?**

Randamentul nu se măsoară în comunicate de presă, nici în numărul de platforme lansate. Se măsoară în timp economisit pentru cetățeni și firme, în reducerea costurilor administrative, în scăderea erorilor, în servicii publice folosite efectiv, în creșterea productivității IMM-urilor, în investiții private atrase, în startup-uri care scalează și în capacitatea statului de a răspunde rapid la crize. Pentru că dacă România construiește infrastructură fără adopție, randamentul va fi slab, dacă finanțează sisteme care nu comunică între ele, randamentul va fi slab, dacă formează oameni, dar îi întoarce apoi în aceleași proceduri vechi, randamentul va fi slab, dacă adoptă strategii fără cineva care să răspundă clar pentru punerea lor

în practică, randamentul va fi slab.

Startup-uri, capital și economia care trebuie să urce în lanțul valoric

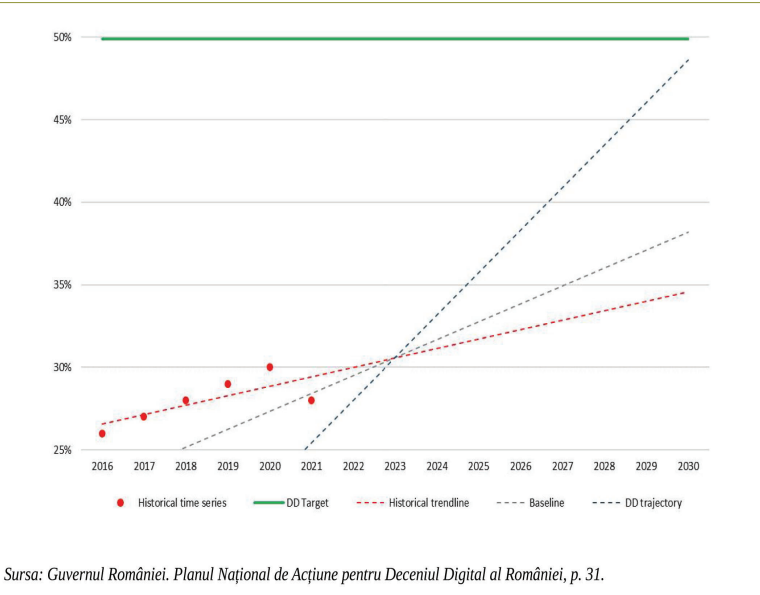
România are potențial IT, dar încă nu are un unicorn digital. Ecosistemul local de startup-uri rămâne vulnerabil la lipsa capitalului de risc, la finanțarea dificilă și la o cultură economică în care outsourcingul pare mai sigur decât construcția de produse proprii. Este în esență o problemă de competență prin servicii IT este valoros, dar nu este același lucru cu proprietatea intelectuală scalabilă. O țară digitală matură nu exportă doar ore de programare, exportă produse, platforme, brevete, soluții, date, modele și companii care cresc internațional.

Dacă România vrea să treacă de la statutul de *avanpost tehnologic regional* la cel de lider digital, trebuie să lege infrastructura de inovare, universitățile de companii, finanțarea de rezultate și administrația de industrie. Altfel, vom avea specialiști buni care lucrează pentru valoarea adăugată a altora.

profesionistă, standarde obligatorii, finanțare multianuală, evaluare post-implementare și capacitate internă în administrație. Nu este spectaculos, nu sună ca o lansare de aplicație, dar este exact partea fără de care România riscă să aibă multe sisteme informatice și prea puține servicii publice digitale reale.

România nu mai este la început, tocmai de aceea nu mai are scuze

România digitală nu este o poveste de eșec, ar fi incorect să spunem asta. Există progres real, infrastructură fixă foarte bună, cloud guvernamental în construcție, identitate digitală, semnături electronice, programe pentru competențe, inițiative în AI și semi-conductori, hub-uri de inovare, investiții în educație și administrație. Este la fel de incorect însă, să confundăm progresul cu transformarea. România se află într-un punct de inflexiune, a trecut de etapa în care putea invoca lipsa infrastructurii sau lipsa banilor. Acum problema este execuția, coerența instituțională, competența internă, adoptarea reală și evaluarea

Marea miză a următorilor ani nu este dacă România va mai scrie o strategie de digitalizare. Marea miză este dacă statul român va învăța să livreze, pentru că, în digitalizare, diferența dintre țările care recuperează decalaje și cele care rămân în urmă nu este dată de numărul de documente strategice, ci de capacitatea de a transforma infrastructura, datele și banii publici în servicii pe care oamenii chiar le folosesc și în productivitate pe care economia chiar o simte.

Alexiu TATU

urmare din pagina 1

Angrenarea românilor ardeleni în primul război mondial a generat în iulie 1915 ideea Asociației ASTRA de a realiza un **recensământ al contribuției umane și materiale, care să fie o dovadă evidentă** pentru Curtea de la Viena, pentru obținerea de drepturi. Realizare doar în 1921-1922.

Aprobarea ASTREI pentru pornirea acțiunii a fost dată în 29 august 1920, datele urmând să fie culese pentru istorie. Istoricul acestor

tui demers are la bază lucrarea lui Teodor Păcățian, **Jertfele românilor din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, aduse în Războiul Mondial din 1914-1918**.

Coordonarea proiectului a fost încredințată lui **Teodor Păcățian**, președintele secțiunii istorice a ASTREI. Fiecare primărie urma să întocmească un **tablou nominal** și **raport** referitor la evenimentele premergătoare Marii Uniri. Planul a fost aprobat de ASTRA în **iunie 1921**. Inițial **chestionar de 50 de întrebări**, ulterior s-a stabilit o **inventariere nominală pe fie-**

care localitate în parte. Rezultate încurajatoare au dus la tipărirea imprimatelor necesare la **Tipografia „Ardealul”** din Cluj – o coală pentru 500 de locuitori. Distribuția materialelor s-a făcut prin Directoratul General de Interne din Cluj și cuprindea: tablou **tipizat**, ce trebuia completat, tablou completat ca **model, instrucțiuni** în legătură cu modul de completare a tabloului, refugiații – cei trecuți peste Carpați în vechiul Regat român, cei recrutați în primăvara anului 1919 de Guvernul României pentru a lupta pe frontul de la Tisa împotriva trupelor maghiare loiale regimului bolșevic instaurat în Ungaria, **explicații** despre scopul acestui demers, în tablou **doar românii**, „cei de altă naționalitate, nu”. Tablourile au fost completate de **primari sau secretari**, de față **preoți**, la sate, un **fruntaș** mai în etate, semnate și returnate subprefectului, Tablourile completate au fost terminate în ianuarie, februarie 1922; în noiembrie 1922 pentru ultimele județe, Sibiu în 16 mai 1922.. **Concluziile ASTREI** au fost că datele primite de la sate sunt destul de exacte, dar culegerea s-a făcut cu greutate la orașe. **Tablourile din fiecare comună au fost** aranjate alfabetic pe județe, cu orașele separat și depuse în Biblioteca ASTRA din Sibiu, cu concluzia că rezultatele demersului ASTREI au fost **relevante și exacte. Și pentru Sibiu și județul Sibiu, baza documentației s-a făcut la** Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, Fondul „ASTRA”. Cercetarea a avut în vedere „Tablou nominal despre locuitorii români, cari au luat parte la războiul din anii 1914-1918” cu mai multe rubrici: **Numele și prenumele,**

Comuna: Sibiu 16/5/22
Populațiunea română: 8553 suflete.

Tablou nominal

despre locuitorii români, cari au luat parte la războiul din anii 1914—1918

Numele și prenumele	Născut în comună	Ocupațiunea civilă	Grindul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la război		Soartă îndurată în timpul războiului		Soartă îndurată în timpul războiului		Observare
					Chemat fiind	A fost refugiat	Mort pe câmpul de luptă	S-a retras acasă	Mort în temniță	S-a retras în țară	
1. Santa Lucia	1881	casnică									
2. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
3. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
4. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
5. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
6. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
7. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
8. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
9. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
10. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
11. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
12. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
13. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
14. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
15. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
16. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
17. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
18. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
19. Nicolae Blăniș	1881	casnică									
20. Nicolae Blăniș	1881	casnică									

Născut în comuna, Ocupațiunea civilă, Gradul avut în miliție, A fost decorat cu medalia, A luat parte la mișcările impuse de război, Chemat fiind: la partea activă ca soldat pe front (260), la partea sedentară (26) pentru servicii auxiliare, sau mobilizat pe loc, pentru a fi arestat sau internat, a fost refugiat (2). La rubricile tabloului au mai fost adăugate și alte situații: **Soarta îndurată în timpul războiului:** mort pe câmpul de luptă (8), mort în temniță, în pibegie, în spital în urma boalelor sau rănilor (4), S-a

reîntors acasă: ca invalid (26), rănit, bolnav, însă în prezent e sănătos (106), deplin sănătos (114), Disparut. **În urma decedatului sau dispărutului a rămas:** văduvă (3), numărul orfanilor (7). Ultima rubrică intitulată Observare cuprindea adresa celui care a participat la operațiunile de război.

Concluzionând, putem afirma că din Sibiu „Populațiunea română de **8553** de suflete, din care **286** participanți” și-a făcut din plin datoria în Războiul pentru unitate națională și se cuvine să ne plecăm frunțile pentru eroismul lor.

11 IULIE

Ziua Mondială a Populației

Pe 11 iulie, în întreaga lume, este marcată Ziua Mondială a Populației. Această sărbătoare a fost propusă în 1989 de către Consiliul Director al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. La data de 11 iulie 1987 populația globală atinsese cifra de cinci miliarde de locuitori. Este o dată simbolică și de reflecție asupra situației generale a populației de pe glob. Populația lumii a depășit pragul de 8,3 miliarde de oameni în 2026, cu o rată de creștere anuală de aproximativ 0,85%. Populația continuă să crească cu o medie de aproximativ 70 de milioane de persoane în fiecare an, estimările Națiunilor Unite indicând atingerea pragului de 9 miliarde până în anul 2037. (P.C.)

